

Nr 246.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till ändrad lydelse av § 17 mom. 1, §§ 18 och 20, § 22 mom. 1 samt §§ 24, 26 och 31 regeringsformen m. m.; given Stockholms slott den 14 april 1944.

Under åberopande av bilagda i statsrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning framlägga härvid fogade förslag till ändrad lydelse av § 17 mom. 1, §§ 18 och 20, § 22 mom. 1 samt §§ 24, 26 och 31 regeringsformen ävensom till övergångsstadgande.

GUSTAF.

Thorwald Bergquist.

F ö r s l a g

till

ändrad lydelse av § 17 mom. 1, §§ 18 och 20, § 22 mom. 1 samt §§ 24
26 och 31 regeringsformen.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

§ 17.

§ 17.

1:o. Konungens domsrätt skall uppdragas minst tolv av Honom utnämnda lagkunniga män, vilka fullgjort vad författningarna föreskriva dem, som uti domareämbeten må nyttjas, samt i sådana värv ådagalagt insikt, erfarenhet och redlighet. De kallas justitieråd och utgöra Konungens högsta domstol. *Deras antal må ej ökas utöver tolv, så vida ej Konungen och riksdagen, i den ordning 87 § 1 mom. stadgar, besluta, att högsta domstolen skall på avdelningar arbeta; och varde, i sådant fall, såväl justitierådens antal med iakttagande av vad ovan är sagt som ärendenas fördelning mellan avdelningarna i samma ordning bestämda.*

1:o. Konungens domsrätt skall uppdragas minst tolv av Honom utnämnda lagkunniga män, vilka fullgjort vad författningarna föreskriva dem, som uti domareämbeten må nyttjas, samt i sådana värv ådagalagt insikt, erfarenhet och redlighet. De kallas justitieråd och utgöra Konungens högsta domstol.

Närmare bestämmelser om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring meddelas i särskild lag, stiftad av Konungen och riksdagen samfällt i den ordning 87 § 1 mom. stadgar.

§ 18.

§ 18.

1:o. Regeringsrätten tillkommer det även att, i mål av beskaffenhet att kunna tillhöra dess slutliga prövning, upptaga och avgöra alla ansökningar, att Konungen må bryta dom åter, som vunnit laga kraft, eller återställa laga tid, som försuten är. Alla övriga sådana ansökningar skola av högsta domstolen avgöras.

2:o. Högsta domstolen äger ock prö-

Regeringsrätten tillkommer det även att, i mål av beskaffenhet att kunna tillhöra dess *eller kammarrät-* tens slutliga prövning, upptaga och avgöra alla ansökningar, att Konungen må bryta dom åter, som vunnit laga kraft, eller återställa laga tid, som försuten är. Alla övriga sådana ansökningar skola av högsta domstolen avgöras.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

va och avgöra ansökan om tillstånd av Konungen att fullfölja talan i mål, som enligt lag icke utan sådant tillstånd må dragas under Konungens prövning.

§ 20.

De mål, som från krigsdomstolarna dragas under Konungens prövning, skola uti högsta domstolen företagas och avgöras. *Tvenne militärpersoner av högre grad, dem Konungen härtill utser och förordnar, böra med domare jäv och ansvar, och utan särskilt arvode, sådana mål i högsta domstolen övervara och däröver rösta, dock må domarens antal icke överstiga åtta.*

§ 22.

1:o. Uti högsta domstolen kunna ringare mål prövas och avgöras av fem ledamöter, så ock av fyra, där alla fyra äro om slutet ense. Över viktigare saker skola minst sju döma. Ej må flera än åtta ledamöter på en gång i prövningen av något mål deltaga, där ej för vissa fall annorledes förordnas i den ordning 87 § 1 mom. stadgar. I samma ordning bestämmes, huru många av domstolens ledamöter skola deltaga i prövning av ansökan, varom i 18 § 2 mom. förmäles.

— — — — —

§ 20.

De mål, som från krigsdomstolarna dragas under Konungens prövning, skola uti högsta domstolen företagas och avgöras. *Konungen utser och förordnar tre militärpersoner av högre grad att med domare jäv och ansvar, efter ty i 22 § 1 mom. stadgas, sådana mål i högsta domstolen övervara och däröver rösta.*

§ 22.

1:o. Uti högsta domstolen kunna mål prövas och avgöras av fem justitieråd. Då i högsta domstolen till prövning och avgörande förekommer mål, varom i 20 § stadgas, böra tillika två av de militärpersoner, dem Konungen härtill utsett, hava säte i domstolen. Ej må flera än sju domare på en gång i prövningen av något mål deltaga, där ej för vissa fall annorledes förordnas i den ordning 87 § 1 mom. stadgar. I samma ordning bestämmes domarnas antal vid behandling av fråga, huruvida talan i mål, som fullföljes till högsta domstolen, må komma under dess prövning, där enligt lag särskilt tillstånd därtill erfordras, så ock av ansökan, varmed högsta domstolen enligt 26 § har att taga befattning.

— — — — —

(Nuvarande lydelse)

§ 24.

Uti Konungens nedre justitierevision skola justitieärendena beredas till *föredragning* och avgörande i högsta domstolen.

§ 26.

Konungen äger att i brottmål göra nåd, mildra livsstraff samt återgiva ära och till kronan förverkat gods. Över ansökningar därom höre Konungen dock regeringsrätten, beträffande mål av beskaffenhet att kunna tillhöra dess slutliga prövning, men i andra mål högsta domstolen; och fatte Konungen Sina beslut uti statsrådet. På den brottslige skall sedermera ankomma att emottaga den nåd, Konungen honom förunnat, eller undergå det straff, vartill han blivit dömd.

§ 31.

Till borgmästaretjänst i stad äge där bosatta och i stadens allmänna angelägenheter röstberättigade män och kvinnor föreslå tre behörige personer. Varje röstberättigad äger en röst. Bland de föreslagne utnämner Konungen en till *borgmästare*. På *samma sätt förhålles med rådmans- och magistratssekreteraresysslorna i Stockholm*.

Närmare bestämmelser om val för upprättande av förslag till de tjänster, nu sagts, meddelas genom särskild, av Konungen och riksdagen samfällt stiftad lag.

(Föreslagen lydelse)

§ 24.

Uti Konungens nedre justitierevision skola justitieärendena beredas till *prövning* och avgörande i högsta domstolen.

§ 26.

Konungen äger att i brottmål göra nåd, mildra livsstraff samt återgiva ära och till kronan förverkat gods. Över ansökningar därom höre Konungen dock regeringsrätten, beträffande mål av beskaffenhet att kunna tillhöra dess *eller kammarrättens* slutliga prövning, men i andra mål högsta domstolen; och fatte Konungen Sina beslut uti statsrådet. På den brottslige skall sedermera ankomma att emottaga den nåd, Konungen honom förunnat, eller undergå det straff, vartill han blivit dömd.

§ 31.

Till borgmästaretjänst i stad äge där bosatta och i stadens allmänna angelägenheter röstberättigade män och kvinnor föreslå tre behörige personer. Varje röstberättigad äger en röst. *Till tjänst som lagfaren rådmän i stad äge staden föreslå tre behörige personer*. Bland de *sålunda* föreslagne utnämner Konungen en till *innehavare av den ifrågavarande tjänsten*.

Närmare bestämmelser om val för upprättande av förslag till de tjänster, nu sagts, meddelas genom särskild, av Konungen och riksdagen samfällt stiftad lag.

Övergångsstadgande.

Bestämmelserna i 18 § 2 mom. samt 22 § 1 mom. i vad sistnämnda

(Föreslagen lydelse)

moment avser ansökan, varom i 18 § 2 mom. förmåles, skola i deras äldre lydelse fortfarande gälla intill dess, enligt vad därom i allmän lag stadgas, den nya rättegångsbalken skall lända till efterrättelse. I fråga om mål, som enligt nyssnämnda lag skola behandlas jämlikt äldre lag, skola ock därefter 18 § 2 mom. samt, i nyss angiven del, 22 § 1 mom. i deras äldre lydelse äga tillämpning.

De nya bestämmelserna i 31 § skola ej äga tillämpning, där före ikraftträdandet åtgärd för återbesättande av rådmansjänst eller av tjänst såsom magistratssekreterare i Stockholm vidtagits.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 april 1944.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, ERIKSSON, QUENSEL, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Bergquist, anmäler fråga om *grundlagsändringar i anledning av processreformen* samt anför därvid följande.

Med skrivelse den 17 mars 1944 har processlagberedningen överlämnat betänkande med förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken m. m. jämte tillhörande motiv och bilagor (SOU 1944: 9, 10). Därvid har även framlagts utkast till ändringar i regeringsformen och tryckfrihetsförordningen. Vid betänkandet har fogats ett yttrande av processlagberedningens rådgivande nämnd, vari nämndens ledamöter uttala, att de, även om på enstaka punkter olika meningar framförts, i allt väsentligt anslöte sig till de lagförslag, som framlades av beredningen. Ledamöterna av nämnden ledamoten av riksdagens andra kammare G. Persson i Falla, borgmästaren J. Laurin och häradshövdingen G. Lindstedt ha på vissa punkter avgivit särskilda yttranden. Härtill återkommer jag i det följande.

Inledningsvis erinrar beredningen, att den av 1942 års riksdag antagna nya rättegångsbalken i fråga om ikraftträdandet icke innehåller annan bestämmelse än att Konungen med riksdagen äger förordna därom. Beredningen framhåller, att anledningen härtill, såsom framginge av beredningens den 29 november 1938 avgivna betänkande med förslag till rättegångsbalk, varit att för nya rättegångsbalkens införande förutsattes ett omfattande arbete å olika lagstiftnings- och författningsområden. Sålunda hade olika former av specialprocess, däribland processen i tryckfrihetsmål, icke upptagits till behandling i nya rättegångsbalken. I beredningens tidigare betänkande hade erinrats att, om beredningens förslag till rättegångsbalk bleve antaget, en närmare undersökning måste ske, vilka ändringar påkallades i de författningar, som gällde de särskilda processformerna. I det nu framlagda betänkandet hade en sådan undersökning verkställts.

Beredningen anför vidare, att vid sidan av arbetet på en anpassning till den ny rättegångsordningen av de processuella regler, som nu gällde för särskilda rättsområden, beredningen även haft att ingå på vissa mera fristående lagstiftningsfrågor, som ägde samband med nya rättegångsbalken eller eljest vore av betydelse för dennas ikraftträdande. Några av dessa frågor fölle, såsom vissa av beredningen förordade ändringar i regeringsformen och tryckfrihetsförordningen, utom den allmänna lagstiftningens ram.

Beredningen har framhållit, att redan före nya rättegångsbalkens ikraftträdande för att den nya rättegångsordningen då skulle kunna träda i funktion erfordrades vidtagande av ett stort antal förberedande åtgärder, särskilt å domstolsväsendets område. Med hänsyn till den tid, som kunde beräknas komma att åtgå för förberedande av berörda åtgärder, utginge beredningen från den uppfattningen, att den nya rättegångsordningen kunde träda i tillämpning den 1 januari 1947. Stadgande härom har upptagits i det av beredningen framlagda förslaget till lag om införande av nya rättegångsbalken.

Jag får till en början lämna en redogörelse för de av beredningen föreslagna ändringarna i regeringsformen och tryckfrihetsförordningen. Det av beredningen framlagda utkastet till grundlagsändringar torde såsom bilaga (*Bilaga A*) få fogas vid statsrådsprotokollet.

Ändringar i regeringsformen.

Bestämmelser, som reglera högsta domstolens organisation och verksamhet, äro i viss omfattning upptagna i regeringsformen. En erinran om dessa bestämmelser har upptagits i 3 kap. 1 § nya rättegångsbalken.

Processlagberedningen framhåller, att beredningen i sitt år 1938 avgivna betänkande med förslag till rättegångsbalk förutsatte, att en översyn av regeringsformens stadganden i nyssnämnda avseende skulle visa sig påkallad. I samråd med två ledamöter i högsta domstolen, vilka Kungl. Maj:t förordnat härtill, har nu en sådan översyn verkställts. Beredningen uttalar, att de förordade ändringarna övervägande äro av formell natur. I anslutning till uttalanden i beredningens tidigare betänkande ha de nu gällande domförelsesreglerna jämkats. De ganska vittgående ändringar i högsta domstolens arbetssätt, som funnits påkallade särskilt av införandet av muntliga förhandlingar i högsta domstolen, ha ansetts nödvändiggöras omarbetning av nu gällande bestämmelser om högsta domstolens tjänstgöring.

Vidare uttalar beredningen, att den ståndpunkt, som statsmakterna intagit till frågan om rådhusrätternas organisation, föranledde ändringar i vissa nu gällande föreskrifter. I anslutning till stadgandet i 4 kap. 2 § nya rättegångsbalken, att rådmän, liksom borgmästare, skall utnämnas av Kungl. Maj:t efter ett vid val tillkommet förslag, ha bestämmelser utarbetats om sådant val, varvid dessa sammanförts med redan tidigare meddelade bestämmelser om val av borgmästare. Angående den begränsning av Kungl.

Maj:ts utnämningssrätt, som i dessa fall komme att föreligga, har beredningen ansett bestämmelser böra upptagas i § 31 regeringsformen.

Högsta domstolens sammansättning.

I § 17 mom. 1 regeringsformen stadgas, att Konungens domsrätt skall uppdragas minst tolv av honom utnämnda lagkunniga män, vilka fullgjort vad författningarna föreskriva dem, som uti domareämbeten må nyttjas, samt i sådana värv ådagalagt insikt, erfarenhet och redlighet. De kallas justitieråd och utgöra Konungens högsta domstol. Deras antal må ej ökas utöver tolv, såvida ej Konungen och riksdagen, i den ordning § 87 mom. 1 regeringsformen stadgar, besluta, att högsta domstolen skall arbeta på avdelningar; i sådant fall skall i samma ordning bestämmas såväl justitierådens antal med iakttagande av vad nyss sagts som ärendenas fördelning mellan avdelningarna.

Nu gällande lag angående Kungl. Maj:ts högsta domstols tjänstgöring på avdelningar har utfärdats den 14 maj 1915 (nr 139). Enligt denna är justitierådens antal tjugofyra.

Enligt den lydelse som § 17 regeringsformen hade i 1809 års regeringsform skulle högsta domstolen bestå av tolv ledamöter, sex frälse och sex ofrälse. Orden »sex frälse och sex ofrälse» uteslötos vid 1844—1845 års riksdag. Den tidigare organisationen bibehölls i övrigt till dess genom en vid 1859—1860 års riksdag antagen grundlagsändring antalet justitieråd fastställdes till lägst tolv och högst aderton. Med ändringen åsyftades att bereda tillfälle till en uppdelning av domstolens tjänstgöring på avdelningar. I överensstämmelse härmed infördes samtidigt i § 17 stadgande om att antalet icke finge ökas utöver tolv, såvida ej Konungen och ständerna i den i § 87 stadgade ordning beslutade, att domstolen skulle arbeta på avdelningar; i sådant fall skulle justitierådens antal inom de i grundlagen bestämda gränserna bestämmas i samma ordning. Uti den stadga, som i anslutning till grundlagsändringen utfärdades den 23 oktober 1860, föreskrevs, att högsta domstolen skulle arbeta på två avdelningar samt att antalet justitieråd skulle vara sexton. Genom lag den 26 mars 1897 bestämdes antalet till aderton; i samband härmed utvidgades högsta domstolens tjänstgöring på avdelningar. Enligt en samma år antagen grundlagsändring höjdes det i § 17 angivna högsta antalet från aderton till tjugooett.

Frågan om behovet av förstärkning av högsta domstolens arbetskrafter upptogs ånyo redan vid 1905 års riksdag. Genom lag den 20 juni 1905 bestämdes, att högsta domstolen intill 1908 års utgång skulle bestå av tjugooett justitieråd; därefter skulle antalet, i den mån sådant på grund av inträffade ledigheter kunde ske, nedbringas till aderton. Så länge det högre antalet bibehölls, skulle i viss omfattning domstolen arbeta på tre avdelningar.

Redan före tidpunkten för det i 1905 års stadga föreskrivna nedbringandet av högsta domstolens ledamotsantal till aderton upptogs ånyo, i samband med frågan om inrättandet av en högsta förvaltningsdomstol, även frågan om högsta domstolens organisation. De bestämmelser, som avse högsta domstolen, upptogs genom de år 1909 genomförda grundlagsändringarna i ett

första moment av § 17 regeringsformen, medan bestämmelserna om regeringsrätten erhöillo plats i andra momentet. Vad angår högsta domstolen uteslöts samtidigt ur grundlagen bestämmelsen om ett högsta antal justitieråd; däremot bibehölls för en utökning av antalet utöver tolv det redan tidigare gällande villkoret, att högsta domstolen skulle arbeta på avdelningar. Vidare intogs i §§ 21 och 87 bestämmelser om överflyttning av laggranskningen till lagrådet; enligt § 21 skola i lagrådet tjänstgöra tre justitieråd. I anslutning till dessa grundlagsändringar utökades genom lagen den 26 maj 1909 antalet justitieråd till tjugofyra.

De sålunda vidtagna åtgärderna visade sig emellertid även de otillräckliga för att motverka en allt större arbetsbalans i högsta domstolen. Ur synpunkten av rättsskipningens allmänna intressen framkommo samtidigt starka betänkligheter mot en ytterligare utökning av högsta domstolens ledamotsantal. Den begränsning av högsta domstolens arbetsbörda, som visat sig nödvändig, har sedan dess i huvudsak åvägabragts genom inskränkningar i fullföljdsrätten. Sålunda infördes genom 1915 års lagstiftning i 30 kap. äldre rättegångsbalken bestämmelser om summa revisibilis och andra begränsningar av fullföljdsrätten. Med undantag för en kortare tid, då högsta domstolen utgjordes av tjugoåtta justitieråd, har det 1909 fastställda antalet kunnat bibehållas.

Även de fullföljdsregler, som upptagas i nya rättegångsbalken, bygga på väsentligen samma grundsatser som 1915 års lagstiftning. För att ett till högsta domstolen fullföljt mål skall komma under dess prövning fordras i allmänhet särskilt tillstånd. Vid den förberedande prövning, som målet sålunda undergår, består högsta domstolen av tre ledamöter. För ifrågavarande bestämmelsers innebörd och närmare motivering må här endast hänvisas till det av första särskilda utskottet vid 1942 års riksdag avgivna yttrandet över propositionen angående nya rättegångsbalken (utlåt. nr 2, s. 81—84).

Beredningen anför följande.

Såsom framgår av beredningens betänkande med förslag till ny rättegångsbalk har beredningen funnit något behov av ökade arbetskrafter i högsta domstolen i anledning av det nya rättegångsförfarandet icke vara att emotse (Mot. s. 94—95). Till samma resultat har departementschefen kommit vid den undersökning, som han företagit i samband med framläggande för 1942 års riksdag av proposition rörande rättegångsreformen (Prop. nr 5 s. 476—480). Även om, såsom särskilda utskottet erinrat i sitt utlåtande i anledning av propositionen (s. 94—95), en viss osäkerhet är oundviklig vid bedömande av den blivande arbetsbördan, torde all sannolikhet tala för att domstolen med sitt nuvarande ledamotsantal skall vara i stånd att fylla även de nya uppgifter som ett reformerat rättegångsförfarande medför.

Enligt den mening, varåt beredningen givit uttryck redan i sitt betänkande angående nya rättegångsbalken (Mot. s. 94—95), torde den nuvarande organisationen av arbetet i högsta domstolen i allt väsentligt böra bibehållas. Att högsta domstolen alljämt bör vara uppdelad å avdelningar, är uppenbart; bestämmelse härom har upptagits i 3 kap. 4 § nya rättegångsbalken. Såsom beredningen i sitt tidigare betänkande även framhållit, förutsätter emellertid det muntliga förfarandet, som i regel skall komma till användning också i

högsta domstolen, delvis nya anordningar, såsom framgår av ett av beredningen utarbetat förslag till lag om tjänstgöringen i högsta domstolen. Med hänsyn till de frågor, som böra behandlas i nämnda lag, synes det i § 17 mom. 1 använda uttrycket för angivande av nämnda lags innehåll alltför snävt. Beredningen föreslår därför att denna bestämmelse avfattas i överensstämmelse med motsvarande stadgande om regeringsrätten i mom. 2. Då det synes uppenbart, att ett högre ledamotstal än tolv förutsätter uppdelning å avdelningar, torde bestämmelsen härom kunna utgå; även på denna punkt bringas därigenom första momentet i närmare överensstämmelse med andra momentet.

Enligt beredningens förslag skall, i stället för den nuvarande tredje punkten i § 17 mom. 1 regeringsformen, i ett andra stycke i momentet upptagas stadgande av innehåll att närmare bestämmelser om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring meddelas i särskild lag, stiftad av Konungen och riksdagen samfällt i den ordning § 87 mom. 1 stadgar.

Det av beredningen framlagda förslaget till lag om Kungl. Maj:ts högsta domstols sammansättning och tjänstgöring, genom vilken lagen den 14 maj 1915 angående Kungl. Maj:ts högsta domstols tjänstgöring på avdelningar avses skola upphävas, torde såsom bilaga (*Bilaga B*) få åtfölja statsrådsprotokollet.

Behandlingen av resningsfrågor m. m.

Enligt § 18 mom. 1 regeringsformen tillkommer det regeringsrätten att, i mål av beskaffenhet att kunna tillhöra dess slutliga prövning, upptaga och avgöra alla ansökningar, att Konungen må bryta dom åter, som vunnit laga kraft, eller återställa laga tid, som försuten är. Alla övriga sådana ansökningar skola avgöras av högsta domstolen.

I § 26 regeringsformen föreskrives, att Konungen över ansökningar om nåd i brottmål skall höra regeringsrätten, beträffande mål av beskaffenhet att kunna tillhöra dess slutliga prövning, men i andra mål högsta domstolen.

Enligt beredningens förslag skall regeringsrättens befogenhet enligt § 18 mom. 1 och § 26 utvidgas till att avse även ansökningar i mål av beskaffenhet att kunna tillhöra kammarrättens slutliga prövning. Till motivering av ändringsförslagen anför beredningen följande.

Av de ledamöter i högsta domstolen, med vilka beredningen samrätt, har framhållits att den nuvarande avfattningen av § 18 mom. 1 regeringsformen föranledde, att vissa frågor av förvaltningsrättslig karaktär, varmed högsta domstolen eljest ej toge befattning, komme att handläggas av högsta domstolen. Mål om fattigvård och mantalsskrivning handlades i sista instans av kammarrätten och, då de alltså icke tillhörde regeringsrättens slutliga prövning, tillkomme frågor om återbrytande av dom och återställande av försuten tid i dessa mål högsta domstolen, ehuru de otvivelaktigt ägde närmare samband med vissa i 2 § 2 regeringsrättslagen upptagna mål än med de egentliga rättegångsmålen. Även eljest är, såsom framgår av den för kammarrätten den 18 december 1942 utfärdade instruktionen, 56 §, kammarrätten sista instans i åtskilliga förvaltningsmål, såsom anmärknings- och avlöningsmål, mål om resekostnads- och traktamentsersättning. Med hänsyn till vad sålunda framhållits torde starka skäl tala för en överflyttning av ifrågavarande ärenden

från högsta domstolen till regeringsrätten. Detta syfte torde kunna vinnas därigenom, att regeringsrättens befogenhet utvidgas att avse även ansökningar i mål, som tillhöra kammarrättens slutliga avgörande. Den ändrade lydelse, som förevarande paragraf alltså bör erhålla, torde påkalla motsvarande ändring i § 26.

Prövning av frågor om fullföljdstillstånd.

I samband med den år 1915 genomförda lagstiftningen om vissa begränsningar i fullföljdsrätten till högsta domstolen infördes i 30 kap. rättegångsbalken bestämmelse om rätt för part att i vissa fall, då fullföljd enligt de allmänna reglerna ej var medgiven, hos Konungen söka tillstånd till talans fullföljande. Då en sådan ansökan utgjorde ett särskilt ärende, vars behandling icke ingick i handläggningen av det mål, som avsågs med ansökningen, ansågs erforderligt att i regeringsformen införa bestämmelse om att prövning av ansökningen tillkom högsta domstolen. Denna bestämmelse upptogs som ett andra moment i § 18 regeringsformen.

Beredningen framhåller, att även enligt nya rättegångsbalken rätt för part att draga mål under högsta domstolens prövning vore begränsad; i allmänhet fordrades härför särskilt tillstånd (54 kap. 9 och 10 §§). Det prövningsstillstånd, varom sålunda vore fråga, inginge emellertid som ett led i behandlingen av målet i högsta domstolen, och frågan prövades, sedan fullföljd i vanlig ordning ägt rum (55 kap. 11 §, 56 kap. 11 §). Denna prövning innefattades alltså i den domsrätt, som redan tillkomme domstolen i själva målet. Beredningen har därför föreslagit, att andra momentet i § 18 regeringsformen skall utgå.

De militära ledamöterna i högsta domstolen.

I § 20 regeringsformen föreskrives, att de mål, som från krigsdomstolarna dragas under Konungens prövning, skola uti högsta domstolen företagas och avgöras. Tvenne militärpersoner av högre grad, dem Konungen härtill utser och förordnar, böra med domare jäv och ansvar, och utan särskilt arvode, sådana mål i högsta domstolen avgöra och däröver rösta, dock må domarens antal icke överstiga åtta.

Beredningen anför beträffande denna paragraf följande.

De i denna paragraf meddelade bestämmelserna, som erhållit sin nu gällande lydelse i anslutning till 1914 års lagstiftning om krigsdomstolar och rättegången därstädes, innebära dels att mål, som från krigsdomstolarna fullföljas hos Konungen, skola avgöras av högsta domstolen och dels att i högsta domstolen vid handläggning av dessa mål två militärpersoner av högre grad böra som domare ha säte och rösträtt i domstolen. Vad angår högsta domstolens domförhet i övrigt vid sådana måls handläggning torde ha förutsatts, att denna skulle regleras av föreskrifterna i § 22; då emellertid härav kunde bliva en följd, att domarnas sammanlagda antal komme att överstiga åtta, har till paragrafen fogats det tillägget, att detta antal — inräknat de militära ledamöterna — ej finge överskridas. Av denna begränsning torde emellertid följa att, då i paragrafen icke gjorts något undantag för de s. k. plenimålen, vid vilkas handläggning ledamöternas antal överskrider åtta, det ifrågava-

rande stadgandet utgör hinder för att de militära ledamöterna deltaga i pleni-mål. I 2 § stadgan den 11 juni 1920 om måls handläggning i vissa fall av Kungl. Maj:ts högsta domstol i dess helhet ha ock mål från krigsdomstolarna undantagits från plenibehandling. Att båda de militära ledamöterna samti-digt skola ha säte i rätten, torde vidare ha föranlett, att ej heller vid den i § 18 mom. 2 omnämnda dispensprövningen någon militär ledamot medverkat. I denna deltaga nu allenast justitieråd och deras antal är begränsat till tre. Att detta antal överskrides, synes ej önskvärt; däremot skulle kunna ifrågasät-tas att, vad angår mål från krigsdomstolarna, ersätta ett justitieråd med en militär ledamot. Även om behovet av militär sakkunskap icke gjort sig särskilt påmint vid de nuvarande dispensprövningarna, torde dock med de uppgifter, som tillståndsprövningen enligt nya rättegångsbalken har att till-godose, detta behov framträda med större styrka. Utan att i detta samman-hang fatta ståndpunkt till nu berörda spörsmål om de militära ledamöternas deltagande i pleni-måls behandling eller i tillståndsprövningen, anser bered-ningen dock, att grundlagsbestämmelserna icke böra lägga hinder för en sådan lösning av dessa spörsmål, som ur rättegångssynpunkt kan anses som den mest lämpliga. I detta sammanhang må framhållas att, såsom framgår av § 22, dessa frågor principiellt hänvisats till reglering i den för allmän lagstiftning stadgade ordningen.

Att antalet militära ledamöter i högsta domstolen satts till två samman-hänger därmed, att därigenom kommo att inom högsta domstolen bliva före-trädde de två huvudgrenarna av försvaret, lantförsvaret och sjöförsvaret. Se-dan numera tillkommit ytterligare en försvarsgren, flygvapnet, har fråga uppkommit att bereda även denna försvarsgren en representant. Åtgärder i sådant syfte ha påkallats av överkrigsfiskalsämbetet i framställning till Kungl. Maj:t den 22 september 1939. Uti ett till beredningen avgivet yttrande har krigshovrätten, vad angår dennas sammansättning, erinrat om, att med den utveckling flygvapnet underginge det kunde visa sig erforderligt, att den-na vapengren representerades i krigshovrätten. För undanröjande av det grundlagshinder, som föreligger för en utökning i nämnda syfte av antalet militära ledamöter i högsta domstolen till tre, torde lagrummets avfattning böra jämkas.

På grund av det nu anförda finner beredningen sig böra föreslå att, med bibehållande av första punkten, andra punkten undergår sådan ändring att därur uteslutas de bestämmelser, som avse domstolens sammansättning och domförhet vid behandling av ifrågavarande mål — denna fråga synes böra regleras i § 22 — samt att denna punkt alltså kommer att innehålla allenast stadgandet om Konungens förordnande av militära ledamöter och deras an-tal samt ställning av domare jämte hänvisning till § 20.

Enligt § 20 i dess nuvarande lydelse äger militär ledamot i högsta domstolen icke för sin tjänstgöring i högsta domstolen åtnjuta särskilt arvode. Denna be-stämmelse infördes i samband med en år 1815 företagen grundlagsändring; tidigare deltog två militära ledamöter av statsrådet uti behandlingen av de mål från krigsdomstolarna, som skulle upptagas av högsta domstolen. Vid stadgandets tillkomst torde man ha utgått ifrån, att de militära ledamöter-na uppburo lön från annan befattning å rikets stat. Såsom framhållits av de ledamöter i högsta domstolen, med vilka beredningen samrätt, ha de för-hållanden, som legat till grund för ifrågavarande bestämmelse, numera vä-sentligt förändrats. De personer, som förordnas till militära ledamöter, ha i regel lämnat sin anställning i aktiv tjänst och uppbära i allmänhet ej annan ersättning av statsmedel än dem tillkommande pension. Under sådana om-ständigheter torde anledning ej föreligga att längre upprätthålla grundlagens förbud i ämnet och detta desto mindre som deras göromål i högsta domstolen

under senare år varit och även kunna väntas bliva av betydande omfattning. Beredningen förordar därför, att stadgandet uteslutes ur grundlagen.

Enligt beredningens förslag skulle sålunda i § 20 regeringsformen stadgas, att de mål, som från krigsdomstolarna droges under Konungens prövning, skulle uti högsta domstolen företagas och avgöras, samt att Konungen skulle utse och förordna minst två, högst tre militärpersoner av högre grad att med domare jäv och ansvar, elter ty i § 22 mom. 1 regeringsformen stadgades, sådana mål i högsta domstolen övervara och däröver rösta.

Domförhållsregler för högsta domstolen.

I § 22 mom. 1 regeringsformen stadgas, att uti högsta domstolen ringare mål kunna prövas och avgöras av fem ledamöter, så ock av fyra, där alla fyra äro om slutet ense. Över viktigare saker skola minst sju döma. Ej må flera än åtta ledamöter på en gång i prövningen av något mål deltaga, där ej för vissa fall annorledes förordnas i den ordning § 87 mom. 1 regeringsformen stadgar. I samma ordning bestämmes, huru många av domstolens ledamöter skola deltaga i prövning av ansökan, varom i § 18 mom. 2 förmäles.

Bestämmelserna i andra momentet av § 22, vilka infördes i samband med 1909 års lagstiftning om regeringsrätten, avse dess domförhet.

Beredningen anför.

Stadgandena om högsta domstolens domförhet, som upptagas i mom. 1, äro icke uttömmande. Till reglering i den för allmän lagstiftning stadgade ordningen ha hänvisats högsta domstolens sammansättning och domförhet vid behandling av plenimål liksom vid prövning av ansökan, som avses i § 18 mom. 2. Bestämmelser i dessa ämnen ha numera, vad angår den allmänna processen, upptagits uti 3 kap. 4—7 §§ nya rättegångsbalken. Huruvida och i vilken omfattning dessa bestämmelser avse olika slag av specialprocess, kommer att bero av de stadganden, som reglera dessa processformer. Beträffande mål från krigsdomstolarna hänvisar beredningen till vad förut anförts i denna del under § 20.

Med undantag för de sålunda till allmän lagstiftning hänvisade fallen ha i förevarande moment föreskrivits såväl visst lägsta antal som ock visst högsta antal för de i prövningen deltagande justitieråden. Vad angår det lägsta domföra antalet bygga de nuvarande stadgandena på en uppdelning av målen i ringare och viktigare; denna uppdelning är emellertid icke närmare reglerad utan överlämnad åt tillämpningen. Stadgandena överensstämma med den vid regeringsformens tillkomst ännu gällande, numera sedan länge ändrade domförhetsregeln för hovrätt i 23 kap. 1 § äldre rättegångsbalken. Såsom beredningen framhållit i sitt tidigare betänkande (Mot. s. 15) har uppdelningen i ringare och viktigare mål icke längre samma betydelse som vid bestämmelsernas tillkomst. Särskilt med hänsyn till högsta domstolens allmänna vidgade skyldighet att tjänstgöra på mera än två avdelningar, ha förutsättningsarna för en sådan uppdelning starkt förskjutits. Med hänsyn härtill och då ifrågakommande bestämmelser icke äga någon motsvarighet beträffande andra domstolar och ej heller ur allmänna processuella synpunkter kunna anses lämpliga, föreslår beredningen att de även i fråga om högsta domstolen ersättas med en domförhetsregel, som är gemensam för alla mål. Vid utformande av en sådan synes ej lämpligt att bibehålla ett så lågt domförhets-

antal som fyra. Det till denna domförhållsregel knutna förbehållet, att alla fyra äro ense om slutet, gör dess användbarhet beroende av den efter målets handläggning företagna omröstningen. Såsom beredningen utvecklat i fråga om hovrätts domförhet — enligt 23 kap. 1 § äldre rättegångsbalken är hovrätt domför med fyra ledamöter, då tre av dem äro ense om slutet — torde det nu tillämpade förfarandet, att en femte ledamot tillkallas för att delta i målets avgörande, icke låta sig förena med rättegångens muntlighet och omedelbarhet (Mot. s. 13). Vad angår högsta domstolen torde redan nu denna regel sällan komma till användning. I anslutning till vad beredningen förordat i sitt tidigare avgivna betänkande (Mot. s. 15) föreslår beredningen, att det domföra antalet bestämmes till lägst fem.

Att det domföra antalet sålunda sättes till fem, innebär icke, att ej flera justitieråd äga och, då det finnes påkallat, även böra delta i målets handläggning och avgörande. Huruvida och i vilken utsträckning den uppdelning av högsta domstolen i tre avdelningar, som nu är genomförd och även för framtiden torde böra bestå, kommer att möjliggöra, att större antal samtidigt tjänstgör å varje avdelning, beror uppenbart av den arbetsbörda, som kommer att åvila högsta domstolen. Lika litet som nu torde dock böra räknas med att antalet kommer att överstiga sju. Då det även ur processuell synpunkt är lämpligt, att det nu fastställda högsta antalet göres något mindre, föreslår beredningen att det fastställs till sju.

Vid den omarbetning, som första momentet enligt vad nu anförts underkastats, har även reglerats den vid § 20 omnämnda frågan om högsta domstolens sammansättning vid behandling av mål från krigsdomstolarna. I överensstämmelse med vad redan nu torde gälla har föreskrivits att, då sådant mål förekommer till prövning och avgörande, högsta domstolen skall bestå av fem justitieråd och två av de militära ledamöterna; undantag härifrån kan emellertid ske för de fall, som angivas i tredje och fjärde punkterna. Då i dessa punkter införts »domare» i stället för »ledamöter» eller »domstolens ledamöter», varmed torde åsyftas allenast justitieråd, har syftet därmed varit att i »domare» innefatta även de militära ledamöterna; dessa benämnas uti § 20 i dess nu gällande avfattning domare. Genom den förändrade lydelsen har till allmän lagstiftning överlämnats att i fråga om mål från krigsdomstolarna bestämma även angående militära ledamöters deltagande i plenimål samt i handläggningen av frågor om prövningstillstånd; i sistnämnda fall bör uppenbart endast en militär ledamot delta. Med hänsyn till att § 18 mom. 2 utesluts har sista punkten i förevarande moment erhållit ny avfattning.

Utöver de till högsta instans fullföljda eller där omedelbart anhängiggjorda målen äger högsta domstolen även taga befattning med vissa ärenden av judiciell natur. Uti § 26 regleras högsta domstolens befattning med vissa nådeärenden; i dessa fall är högsta domstolens medverkan begränsad till yttrandes avgivande.

I samband med frågan om begränsning av högsta domstolens arbetsbörda har vid flera tillfällen frågan om nådeärendenas behandling i högsta domstolen varit föremål för övervägande; därvid har även ifrågasatts, att dessa ärenden skulle helt eller till någon del avskiljas från högsta domstolen. Mot ett sådant avskiljande ha dock framförts starka betänkligheter med hänsyn till dessa ärendens nära samband med rättsskipningen.

Vid granskningen av beredningens förslag till ny rättegångsbalk framhöll lagrådet — i samband med granskningen av stadgandet i 3 kap. 6 § nya rättegångsbalken angående högsta domstolens sammansättning vid den tillståndsprövning, som avses i nämnda lagrum — att en sammansättning av tre leda-

möter syntes lämplig även i vissa andra fall. Lagrådet berörde därvid särskilt två frågor, nämligen dels den om beviljande av fri rättegång i högsta domstolen och dels nådeärendenas behandling. Genom att i allmänhet icke hel avdelning av domstolen behövde anlitas för dessa avgöranden skulle vinnas en önskvärd arbetsbesparing. Beredningen kan helt ansluta sig till dessa uttalanden.

Vad först angår högsta domstolens domförhet vid behandling av fråga om fri rättegång och andra förberedande åtgärder i mål, som fullföljts till högsta domstolen, måste såsom även lagrådet erinrat i befogenheten att verkställa tillståndsprövning anses inrymd rätt att besluta i sådan fråga, då den uppkommer i samband med tillståndsprövningen. Utöver det förbehåll om högsta domstolens sammansättning i detta fall, som gjorts i fjärde punkten av mom. 1, torde alltså härom ej erfordras någon ytterligare föreskrift. Angående behandlingen av frågor av detta slag må även hänvisas till § 24 regeringsformen om nedre justitierevisionens befogenhet i fråga om justitieärendenas beredande och den i anslutning till sistnämnda paragraf i nya rättegångsbalken upptagna bestämmelsen i 3 kap. 6 § andra stycket.

Det av lagrådet framförda önskemålet i fråga om nådeärendenas behandling torde däremot icke kunna tillgodoses utan ändring i regeringsformens domförhetsbestämmelser, då dessa böra anses avse alla mål och ärenden, som skola upptagas av högsta domstolen. Enligt beredningens åsikt torde syftet med lagrådets anmärkning lämpligen böra tillgodoses på det sättet, att den i sista punkten intagna hänvisningen till allmän lagstiftning angående högsta domstolens sammansättning vid tillståndsprövning utsträcker att avse även nådeärenden. Med den sålunda förordade avfattningen kommer den närmare regleringen av detta spörsmål att tillhöra den allmänna lagstiftningen; att vid en sådan reglering icke föreligger hinder för att militär ledamot beredes säte i domstolen, framgår av vad redan tidigare anförts.

Enligt beredningens förslag skulle § 22 mom. 1 regeringsformen erhålla följande lydelse:

Uti högsta domstolen kunna mål prövas och avgöras av fem justitieråd. Då i högsta domstolen till prövning och avgörande förekommer mål, varom i 20 § stadgats, böra tillika två av de militärpersoner, dem Konungen här till utsett, hava säte i domstolen. Ej må flera än sju domare på en gång i prövningen av något mål deltaga, där ej för vissa fall annorledes förordnas i den ordning 87 § 1 mom. stadgar. I samma ordning bestämmes domarnas antal vid behandling av fråga, huruvida talan i mål, som fullföljes till högsta domstolen, må komma under dess prövning, där enligt lag särskilt tillstånd därtill erfordras, så ock av ansökan, varmed högsta domstolen enligt 26 § har att taga befattning.

Regeringsformens bestämmelse om nedre justitierevisionen.

Enligt 24 § regeringsformen skola justitieärendena i nedre justitierevisionen beredas till föredragning och avgörande i högsta domstolen. Nedre justitierevisionen har härigenom erhållit befogenhet att handlägga vissa frågor av förberedande natur, som eljest enligt allmänna processuella regler skulle handlagts av domstolen. Omfattningen av denna befogenhet bestämmes närmare i den av Kungl. Maj:t utfärdade arbetsordningen för nedre justitierevisionen. Såsom framgår av 3 kap. 6 § andra stycket och 8 § nya rättegångsbalken samt beredningens motiv till dessa lagrum (s. 96—97) skall

nedre justitierevisionen, om ock med delvis förändrade uppgifter, alltså bibehållas. Med hänsyn till justitierevisionens förändrade ställning och särskilt det förhållandet, att föredragning i ett flertal fall kommer att enligt nya rättegångsbalken ersättas genom muntlig förhandling utan föregående föredragning, har beredningen föreslagit sådan jämkning av § 24 regeringsformen, att däri stadgas att justitieärendena skola i nedre justitierevisioner beredas till prövning och avgörande i högsta domstolen.

Tillsättning av borgmästare och rådmän.

I § 31 regeringsformen stadgas, att till borgmästarejänst i stad äga där bosatta och i stadens allmänna angelägenheter röstberättigade män och kvinnor föreslå tre behörige personer. Varje röstberättigad äger en röst. Bland de föreslagna utnämner Konungen en till borgmästare. På samma sätt förhållas med rådmans- och magistratssekreteraresysslor i Stockholm. Närmare bestämmelser om val för upprättande av förslag till de tjänster, nu sagts, meddelas genom särskild, av Konungen och riksdagen samfällt stiftad lag.

Med stöd av sistnämnda stadgande har den 14 mars 1921 utfärdats lag (nr 89) om val av borgmästare i stad med magistrat samt av rådmän och magistratssekreterare i Stockholm.

Bestämmelserna i § 31 regeringsformen innefatta en inskränkning i den utnämningsrätt, som enligt § 28 tillkommer Konungen, i det att vad angår de i paragrafen omnämnda tjänsterna utnämningsrätten är bunden vid ett förslag på tre personer. Liknande undantag ha beträffande vissa andra tjänster gjorts i de båda föregående paragraferna.

Stadgandet avser allenast städer med magistrat. Vad angår övriga städer utövas magistratens kommunala funktion av drätselkammaren och kommunalborgmästaren. Enligt lagen den 17 juni 1932 om kommunalborgmästare väljes kommunalborgmästaren av stadsfullmäktige eller, där sådana ej finnas, av allmän rådstuga, varefter länsstyrelsen utfärdar förordnande å befattningen. I judiciellt hänseende lyder stad utan magistrat under häradsrätt.

Frågan om organisationen av magistratsstädernas domstolsväsen har vid flera tillfällen varit föremål för statsmakternas överväganden. Ut i det betänkande, som år 1926 avgavs av processkommissionen, förordades, att städernas domstolsväsen skulle förstatligas och att härvid de kommunala och andra uppgifter av icke judiciell natur, som nu tillkomma magistraten, skulle övertagas av andra organ. Stadsdomstolar skulle bibehållas allenast i de större städerna; rättsskipningen i övriga städer skulle överflyttas å de allmänna underrätter, som skulle vara gemensamma för stad och landsbygd. Som en följd av domstolsväsendets förstatligande och de kommunala uppgifternas överflyttande å andra organ skulle domarvalen i städerna avskaffas och beträffande domartjänsternas tillsättning tillämpas samma grunder som gälla i fråga om domare i allmänhet.

I den till 1931 års riksdag framlagda propositionen angående huvudgrunderna för en rättegångsreform (nr 80) anslöt sig departementschefen väl principiellt till tanken på ett förstatligande men ansåg dock de brister, som vidlådde den nuvarande ordningen, icke vara av den beskaffenhet att med hänsyn till rättsskipningen anledning förelåge till en omedelbar övergång till den av processkommissionen förordade anordningen; enligt departementschefen borde härmed anstå till dess frågan härom upptoges även ur kommunala synpunkter. Denna ståndpunkt biträdades av det särskilda utskott, som behandlade propositionen, och godkändes av riksdagen; samma uppfattning ligger ock till grund för såväl processlagberedningens förslag till ny rättegångsbalk som ock propositionen angående rättegångsreformen till 1942 års riksdag (nr 5).

Enligt 4 kap. 2 § nya rättegångsbalken skola borgmästare och rådman utnämnas av Kungl. Maj:t. Därvid förutsättes, att val dessförinnan skall äga rum. Några bestämmelser om valet upptagas icke i rättegångsbalken utan detta ämne är hänvisat till särskild lagstiftning.

Vid riksdagens behandling år 1942 av förslag till ny rättegångsbalk uppkom även spørsmålet om rättsskipningens förstatligande i städerna. Ut i en motion (I: 182) hade yrkats, att bestämmelserna om val av borgmästare och rådman borde utgå ur förslaget samt att jämväl dessa domare borde vara statens domare. Det särskilda utskott, till vilket motionen hänvisades, framhöll i sitt utlåtande (nr 2 s. 72, 102), att utskottet — i likhet med utskottet vid 1931 års riksdag — ansåge ett allmänt överförande till staten av städernas rättsskipning icke vara omedelbart påkallat av rättegångsreformens genomförande, men att frågan borde upptagas till förnyat övervägande, så snart en reform av städernas förvaltning bleve aktuell. Så länge den kommunala rättsskipningen i städerna bibehölles och magistraten sålunda fyllde den dubbla funktionen av domstol och ett statens förvaltningsorgan vore enligt utskottets mening nödvändigt, att staden bibehölles vid ett visst inflytande vid tillsättande av borgmästare och rådmän. Utskottet ansåg sig därför icke kunna tillstyrka motionen. Riksdagen godkände utskottets yttrande i denna del.

Frågan om förstatligande av städernas rättsskipning förekom i anledning av väckt motion (I: 2) till behandling även vid 1943 års riksdag. I motionen yrkades, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om slutlig utredning angående magistrats skiljande från rådhusrätt i anseende till magistratens såväl kommunala som statliga funktioner. Motionen behandlades av sammansatt konstitutions- och första lagutskott. Utskottet framhöll i sitt utlåtande, att en reform av magistratsinstitutionen väl vore ur olika synpunkter påkallad men att en utredning av så vidlyftig omfattning som den föreslagna icke — särskilt med hänsyn till att en slutlig lösning komme att inbegripa även frågan om kostnaderna för städernas rättsskipning — borde komma till stånd under nuvarande statsfinansiella förhållanden. Såsom framhållits senast vid nya rättegångsbalkens antagande vore rättegångsreformens genomförande icke beroende av den nu ifrågasatta omorganisationen och någon

sammankoppling av dessa båda frågor borde enligt utskottets uppfattning icke ifrågakomma. Utskottet fann emellertid hinder icke möta att redan nu söka åvägabringa en partiell lösning av frågan i de delar, där behovet av reformer framstode som mest aktuellt. Med hänsyn härtill hemställde utskottet att riksdagen måtte anhänga om utredning av frågan huruvida de av magistratens funktioner, som avsåges i lagen om kommunalstyrelse i stad, kunde upphöra eller överflyttas å andra organ. Utskottets hemställan bifölls av riksdagen.

Beredningen anför följande.

Av den ståndpunkt, som statsmakterna intagit, torde följä, att städernas domstolsväsen även efter rättegångsreformens genomförande kommer att under en måhända avsevärd tidrymd i huvudsak bibehålla sin nuvarande karaktär. Beredningen har alltså utgått ifrån, att regeringsformens bestämmelser om tillsättande av borgmästartjänst i stad med magistrat komma att tills vidare bibehållas.

Vad angår rådmans tjänsterna och deras tillsättande har beredningen från denna utgångspunkt emellertid ansett sig böra förorda vissa ändringar. Enligt regeringsformen skola beträffande rådmans tjänsterna i Stockholm, med vilka likställts magistratssekreterarsysslan därstädes, gälla samma regler som om borgmästartjänst. I fråga om rådmans tjänsterna i andra städer än Stockholm gäller med stöd av äldre författningar, att rådmän utses av stadsfullmäktige, varefter länsstyrelsen utfärdar fullmakt för den valde.

Innan beredningen ingår på denna fråga, må framhållas, att rådmans tjänsterna efter nya rättegångsbalkens genomförande komma att erhålla en i viss mån annan karaktär än tidigare. I äldre rättegångsordning uppställdes icke några krav å lagfarenhet hos rådhusrättens bisittare. Genom föreskrift i arbetsordningen för rådhusrätten och magistraten i de olika städerna har dock i allt större omfattning uppställts krav å lagfarenhet även hos rådmännen; detta förhållande har lagfästs i nya rättegångsbalken. Enligt 1 kap. 10 § nya rättegångsbalken skola rådmän och assessorer i rådhusrätt alltid vara lagfarna. Beträffande de städer, som med hänsyn till folkmängd och andra förhållanden anses ej kunna uppbära en sålunda organiserad rådhusrätt, ha statsmakterna förutsatt, att de skola förenas med kringliggande domsaga.

Uti en av tillkallade sakkunniga den 8 november 1933 till chefen för justitiedepartementet avlämnad utredning angående bland annat ordningen för stadsdomartjänsternas tillsättande (SOU 1933:31) ha de sakkunniga förordat att även i andra städer än Stockholm det borde tillkomma Kungl. Maj:t att, inom ett av de kommunala organen upprättat förslag på tre personer, utse lagfaren rådmän. Beredningen anslöt sig uti förslaget till ny rättegångsbalk till denna uppfattning och framhöll till stöd härför, att en sådan anordning syntes så mycket naturligare som det i båda fallen gällde tjänster med likartade arbetsuppgifter (Mot. s. 100). Med anledning härav upptogs i 4 kap. 2 § även rådmän bland de befattningshavare, som skola utnåmnas av Kungl. Maj:t, varjämte liksom beträffande borgmästare frågan om rådmansval hänvisades till särskild lagstiftning. Beredningens ståndpunkt godkändes i propositionen och även riksdagen anslöt sig till densamma. Utskottet framhöll i denna fråga, att utskottet funne det vara en avgjord förbättring, att Kungl. Maj:t tillagts rätt att beträffande alla städer utnåmna rådmän, då därigenom skapades större garantier för en tillfredsställande rekrytering av stadsdomartjänsterna.

En överflyttning av utnåmningsrätten å Kungl. Maj:t är, såsom redan framhållits, betingad av att, såsom i fråga om borgmästare, utnåmningsrät-

ten begränsas inom ett av de kommunala myndigheterna uppgjort förslag. En sådan begränsning torde särskilt i fråga om tjänster av förevarande karaktär böra, såsom för motsvarande fall iakttagits beträffande de i §§ 29 och 30 omnämnda tjänsterna, komma till uttryck i regeringsformen. Beredningen förordar därför, att bestämmelse härom intages i § 31.

Vid denna bestämmelses avfattning har beredningen utgått ifrån, att samma tillsättningsförfarande bör gälla beträffande alla rådmans tjänster. Övervägande skäl ha ansetts tala för att, såsom ock för närvarande äger rum i andra städer än Stockholm, valet förrättas av stadsfullmäktige. En motsvarande överflyttning av valrätten från allmän rådstuga eller kommunalstämma till stadsfullmäktige eller kommunalfullmäktige har enligt nya rättegångsbalken ägt rum även i fråga om nämndemansval. Vad särskilt angår rådmansval har erfarenheten från rådmansvalen i Stockholm visat, att dessa val icke äro ägnade att tilldraga sig något större intresse från allmänhetens sida. Snarare torde skäl föreligga, att även borgmästarvalen överflyttades å stadsfullmäktige. Beredningen har emellertid icke ansett sig äga tillräcklig anledning att på denna punkt föreslå avvikelse från den hävdvunna ordningen.

Vad nu yttrats om tillsättning av rådmän avser, såsom framgår av det föregående, allenast rådmän, som skall vara lagfaren. I förarbetena till nya rättegångsbalken har emellertid förutsatts, att under en övergångstid även icke lagfarna rådmän kunna ha säte i rätten; beträffande dessas tillsättande böra äldre stadganden alltjämt gälla (Mot. s. 17). Bestämmelse härom har meddelats i 26 § förslaget till lag om nya rättegångsbalkens införande.

Med stöd av vad beredningen sålunda anfört ha de nuvarande bestämmelserna i § 31 regeringsformen om allmänt val begränsats att avse allenast borgmästartjänst. Beträffande tillsättning av befattning som lagfaren rådmän har föreskrivits, att valrätten tillkommer staden; av vilket kommunalt organ valet skall förrättas beror av den särskilda lag, som omförmäles i andra stycket. Tillräckliga skäl att i grundlagen upptaga särskild bestämmelse om tillsättande av magistratssekreterare i Stockholm torde icke föreligga. I sådana fall, då magistratssekreterare tillika innehar befattning som rådmän, komma de för rådmän gällande bestämmelserna att bli omedelbart tillämpliga; i andra fall synas erforderliga bestämmelser böra upptagas i arbetsordningen för magistraten och rådhusrätten. De ändringar, som i övrigt ägt rum, äro av redaktionell natur.

Enligt beredningens förslag skall i § 31 regeringsformen stadgas, att till borgmästarebefattning i stad där bosatta och i stadens allmänna angelägenheter röstberättigade män och kvinnor ägde föreslå tre behöriga personer. Varje röstberättigad skulle äga en röst. Till befattning som lagfaren rådmän i stad ägde staden föreslå tre behöriga personer. Bland de sålunda föreslagna skulle Konungen utnämna en till innehavare av den ifrågavarande befattningen. I paragrafens andra stycke upptogs stadgande, att närmare bestämmelser om val för upprättande av förslag till de befattningar nu sagts skulle meddelas genom särskild, av Konungen och riksdagen samfällt stiftad lag.

I anslutning till sistnämnda stadgande har beredningen tillika utarbetat förslag till lag om val av borgmästare och lagfaren rådmän i stad, vilken lag avses skola ersätta lagen den 14 mars 1921 om val av borgmästare i stad med magistrat samt av rådmän och magistratssekreterare i Stockholm. Detta lagförslag torde få såsom bilaga (*Bilaga C*) fogas vid statsrådsprotokollet.

I fråga om ikraftträdandet av de föreslagna ändringarna i regeringsformen anför beredningen, att hinder icke syntes föreligga, att ändringarna trädde i kraft omedelbart efter deras grundlagsfästande. Ett undantag härifrån erfordrades dock i fråga om den i § 18 mom. 2 och § 22 mom. 1, i deras nuvarande lydelse, omförmälda dispensprövningen. De i denna del föreslagna ändringarna borde träda i kraft samtidigt med nya rättegångsbalken. Då denna tidpunkt icke kunde med bestämdhet förutses utan vore beroende av den lagstiftning om nya rättegångsbalkens ikraftträdande, varom enligt bestämmelse, som fogats vid nya rättegångsbalken. Konungen med riksdagen ägde förordna, borde motsvarande förbehåll göras i övergångsstadgande till ändringarna i regeringsformen. Enligt det av beredningen framlagda förslaget till lag om nya rättegångsbalkens ikraftträdande komme även efter denna tidpunkt äldre bestämmelser i vissa fall att gälla beträffande måls behandling i högsta domstolen. Vad i § 18 mom. 2 och § 22 mom. 1 vore stadgat om dispensprövning borde i fråga om dessa mål fortfarande gälla under denna övergångstid.

Beredningen uttalar vidare, att därest för återbesättande av befattning, som avsåges i § 31 regeringsformen, åtgärd vidtagits före den tidpunkt, då denna paragraf i sin nya lydelse skulle gälla, äldre bestämmelser borde äga tillämpning. Ett övergångsstadgande härom föreslås av beredningen. Såsom åtgärd för befattningens återbesättande är enligt beredningens mening att anse kungörelse om befattningens ledigförklarande.

Ändringar i tryckfrihetsförordningen.

Förbud mot offentliggörande av vissa uppgifter från rättegångar m. m.

Beträffande möjligheten att hemlighålla vad som förekommer i rättegång m. m. anför beredningen följande.

Enligt 5 kap. 4 § nya rättegångsbalken äger rätten förordna, att vad som förekommit vid förhandling inom stängda dörrar icke får uppenbaras. Motsvarande befogenhet tillkommer enligt 23 kap. 10 § samma balk undersökningsledare med avseende å vad som förekommit vid förhör under förundersökning i brottmål. Undersökningsledare äger även enligt 27 kap. 9 § nya rättegångsbalken föreskriva, att meddelande om kvarhållande av post- eller telegrafafförsändelse icke må lämnas avsändaren, mottagaren eller annan. Handlar någon i strid mot förordnande, som nyss sagts, skall han enligt 9 kap. 6 § nya rättegångsbalken straffas med dagsböter. Utan motsvarande ändring i tryckfrihetsförordningen bliva emellertid, såsom framhållits i motiven till nya rättegångsbalken (s. 111), dessa bestämmelser icke tillämpliga å uppenbarande genom tryckt skrift. Skydd mot offentliggörande i tryck av vad som förekommit vid domstolsförhandling eller polisförhör förefinnes endast såtillvida som utgivande i tryck av protokoll och övriga handlingar i vissa fall är förbjudet. Enligt 36 § lagen den 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar äger sålunda domstol besluta, att protokoll och andra handlingar i mål, som handlagts inom stängda dörrar, icke må utlämnas, och enligt 10 § samma lag må under vissa förutsättningar utlämnande ej ske av handlingar, som röra polismyndighets eller allmän åklagares verksamhet till beivrande av brott. Handlingar, som sålunda ej må till envar utlämnas, må enligt § 2 mom. 6 tryckfrihetsförord-

ningen ej heller ulgivas i tryck. För överträdelse av förbudet häremot är ansvar stadgat i § 2 mom. 10 tryckfrihetsförordningen. Det synes lämpligt, att offentliggörande i tryck av vad domstol eller undersökningsledare ansett böra hemlighållas kan beivras, även om det ej äger rum genom utgivande av protokoll eller därmed jämförliga handlingar.

Under återopande av det anförda har beredningen föreslagit, att bestämmelserna i § 2 mom. 6 tryckfrihetsförordningen kompletterades med föreskrift, att i tryckt skrift icke finge röjas något, varom domstol eller undersökningsledare i brottmål förordnat, att det ej finge uppenbaras. Brott häremot komme då att ingå bland de handlingar, som vore straffbara enligt § 2 mom. 10 tryckfrihetsförordningen.

Målsägandes åtalsrätt.

I § 4 mom. 3 andra stycket tryckfrihetsförordningen meddelas bestämmelser angående åtalsrätten, då ärekränkning skett genom tryckt skrift. Enligt första punkten äger målsäganden själv eller genom ombud åtala enskilt förolämpande. I andra punkten stadgas, att allmän åklagare ej äger tala å dylikt brott utom i vissa i lagrummet särskilt angivna fall. Sistnämnda stadgande överensstämmer till innehållet med vad i 16 kap. 15 § strafflagen föreskrives rörande åtal för ärekränkning, som icke skett genom tryckt skrift.

Beträffande målsägandes befogenhet att åtala brott, som icke hör under allmänt åtal, står nya rättegångsbalken på samma standpunkt som gällande rätt. Vad angår brott, som hör under allmänt åtal, föreskrives i 20 kap. 8 § nya rättegångsbalken, att målsägande ej må väcka åtal för sådant brott med mindre han angivit brottet och åklagaren beslutat, att åtal ej skall äga rum. Har åklagaren väckt talan, äger målsäganden biträda åtalet; han må ock fullfölja talan i högre rätt. Detta innebär såtillvida en avvikelse från nu gällande rätt, att föregående angivelse och beslut av åklagaren att ej åtala för närvarande ej utgör villkor för målsägandes rätt att själv väcka talan.

Beredningen anför:

Inom beredningen har varit under öfvervägande, huruvida det i 20 kap. 8 § nya rättegångsbalken upptagna villkoret kan anses stå i överensstämmelse med tryckfrihetsförordningens föreskrift, att målsägande äger att själv eller genom ombud åtala enskilt förolämpande. Beredningen här därvid kommit till den uppfattningen, att ifrågavarande stadganden icke äro oförenliga. Även enligt nya rättegångsbalken tillkommer åtalsrätt målsäganden; bestämmelserna i 20 kap. 8 § avse endast en viss processuell förutsättning för åtalsrättens utövning, då brottet tillika hör under allmänt åtal. Med hänsyn härtill och då enligt § 5 mom. 12 tryckfrihetsförordningen allmänna processuella regler, om ej annat stadgats, skola lända till efterrättelse även i tryckfrihetsmål, lära nu avsedda bestämmelser i nya rättegångsbalken bliva tillämpliga jämväl beträffande åtal för tryckfrihetsbrott. Detta torde också vara sakligt berättigat; stadgandena i § 4 mom. 3 torde därför böra kvarstå oförändrade.

Forum i tryckfrihetsmål samt fråga om utvidgning av juryns befogenhet.

I § 5 mom. 1 tryckfrihetsförordningen stadgas, att mål angående brott som avses i § 3 upptages vid rådhusrätt enligt vad därom är stadgat i särskild lag, stiftad i den ordning § 87 regeringsformen föreskriver.

Enligt lagen den 9 april 1937 (nr 118) med vissa bestämmelser om rättsgången i tryckfrihetsmål skall mål angående brott som avses i § 3 tryckfrihetsförordningen upptagas, om den skrift som föranlett åtalet är tryckt i stad i vars rådhusrätt enligt gällande bestämmelser jämte borgmästaren finnas minst två lagfarna ledamöter, vid den rådhusrätten, men i annat fall vid rådhusrätten i stad som är säte för länsstyrelsen i det län där skriften är tryckt.

I § 5 mom. 4 tryckfrihetsförordningen föreskrives, att om någon tilltalas för brott som avses i § 3, frågan huruvida skriftens innehåll är brottsligt skall prövas av en jury om nio medlemmar, där ej åtalet avser inbjudning till deltagande i lotteri eller ock parterna å ömse sidor förklara sig vilja utan sådan prövning hänskjuta målet till rättens avgörande. För den tilltalades fällande fordras minst två tredjedelar av rösterna; uppnås ej detta röstetal skall han frikännas.

I mom. 5 av samma paragraf upptagas bestämmelser om upprättande av jurymanualista vid rådhusrätt som har att upptaga mål om brott som avses i § 3.

Beträffande tryckfrihetsprocessen har beredningen inledningsvis gjort följande allmänna uttalanden.

För tryckfrihetsmålen del gäller som bekant i svensk rätt en ur domstolsorganisatorisk synpunkt säregen regel. För dessa måls upptagande är endast rådhusrätt enligt vissa bestämmelser behörig, och rådhusrätten är därvid sammansatt enligt allmänna grundsatser, men domstolen i denna sammansättning har icke hela rättsskipningsuppgiften utan åt en jury är anförtrott att först pröva frågan, huruvida den åtalade skriftens innehåll är brottsligt, varefter rådhusrätten i sin vanliga sammansättning har att, om juryn fällt den tilltalade, utmäta straffet för brottet.

Denna uppdelning av rättsskipningsuppgiften svarar nära mot den, som äger rum i den vanliga juryprocessen i brottmål i allmänhet i främmande länder. Såsom processkommissionen i sitt betänkande (I s. 50 och 92) framhållit har bland de brister, som denna organisation medfört, också framträtt den svaghet, som ligger däri, att juryn saknar inflytande å straffmätningen. Då juryn ej motiverar sitt beslut, svävar domstolen i okunnighet om juryns uppfattning rörande brottslighetens grad, liksom juryn, å sin sida, när den fattar sitt beslut, icke kan veta, vilket straffmått domstolen kommer att utmäta, om juryn fäller den tilltalade. Att härav kunna uppstå förvecklingar, visar erfarenheten.

I de reformsträvanden, som i främmande länder gjort sig gällande beträffande juryn, ha också ingått förslag att åt juryn inrymma inflytande å straffmätningen. Frånsett de reformer därutinnan, som begränsat sig till att åt juryn giva befogenhet att yttra sig om förmildrande eller försvårande omständigheter, genomfördes först i kantonen Genève i Schweiz den anordningen, att sedan juryn besvarat skuldfrågan, den jämte domaren bestämmer straffmåttet. I andra lagstiftningar har man begränsat sig till partiella ändringar i denna riktning, såsom att låta juryn välja t. ex. två medlemmar att deltaga i straffmätningen.

Reformerna i fråga om juryn ha därefter i stor utsträckning antagit den radikala gestaltningen, att de helt avskaffat jurysystemet. År 1936 genomfördes emellertid i dansk rätt en ändring av juryns funktioner i här avsedd

riktning. Sedan juryn fällt den tilltalade för en brottslig gärning, skola dess medlemmar sammanträda med juristdomarna i domstolen för att besluta, som det heter, »om en heraf följande i Straffeloven omhandlet Retsvirkning». Var jurymedlem har därvid en röst, men ett av juristdomarna enhälligt omfattat beslut anses ha lika många röster som alla jurymedlemmars sammanlagda röster. Vid lika röstetal gäller den för den tilltalade gynnsammaste meningen.

Förevarande spörsmål får med beredningens förslag särskild aktualitet också för juryn i svensk tryckfrihetsprocess. Detta sammanhänger med dels beredningens förslag att jämväl häradsrätt i vissa fall skall vara behörig för tryckfrihetsmål och dels den i nya rättegångsbalken genomförda förändrade organisationen av rådhusrätterna därutinnan, att de i grövre brottmål skola vara sammansatta med nämnd. Under hänsyn härtill och med beaktande av de förut anförda allmänna skälen för en utsträckning av tryckfrihetsjuryns befogenhet till att jämväl innefatta deltagande i straffmätningen framlägger beredningen förslag härom på sätt närmare anføres i motiven till föreslagen ändring av tryckfrihetsförordningen och till förslag om ny lag med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål.

I fråga om de äldre bestämmelserna om forum i tryckfrihetsmål samt framkomna förslag om ändring därav må nämnas följande.

Enligt § 1 mom. 5 tryckfrihetsförordningen sådant detta lagrum lydde före en år 1900 genomförd grundlagsändring fick boktryckeri icke anläggas annorstädes än i stad eller inom ett avstånd därifrån av högst en halv mil. Var tryckeri beläget utom stad, skulle det likväl i allt som rörde boktryckningen lyda under stadens rätt. Om forum i tryckfrihetsmål stadgades i § 5 mom. 6, att åtal för innehållet i tryckt skrift skulle upptagas vid den rådhusrätt, varunder tryckeriet lydde.

Genom nyssnämnda lagändring, som trädde i kraft den 4 april 1900, blev det medgivet att anlägga tryckeri även i köping. Under förarbetena till lagändringen hade ursprungligen föreslagits, att tryckeri, som inrättades i köping, skulle lyda under rådhusrätten i närmaste stad. Med hänsyn bland annat till svårigheten att i det särskilda fallet avgöra, vilken stad skulle anses vara närmast belägen, beslöts emellertid, att tryckeri å ort, där rådhusrätt ej fanns, skulle lyda under rådhusrätten i residensstaden. I enlighet därmed föreskrevs beträffande forum i tryckfrihetsmål, att sådant mål skulle upptagas vid rådhusrätten i den stad, där den åtalade skriften blivit tryckt, eller, om den tryckts å ort, som lydde under landsrätt, vid rådhusrätten i den stad, där länsstyrelsen hade sitt säte.

Spörsmålet om forum i tryckfrihetsmål blev sedermera föremål för behandling i ett av särskilda sakkunniga inom justitiedepartementet den 14 december 1934 avgivet betänkande angående tryckfrihetsprocessens ombildning (SOU 1934: 54). I detta betänkande framhölls, att tryckfrihetsmålen med hänsyn till sin speciella beskaffenhet syntes böra koncentreras till ett relativt fåtal av de allmänna domstolarna. Enligt de sakkunnigas uppfattning borde länet principiellt vara domkrets i fråga om egentliga tryckfrihetsmål. Som huvudregel borde därför uppställas, att allmänna underrätten för den stad, där länsstyrelsen hade sitt säte, borde såsom första instans upptaga mål

rörande innehållet i skrifter, som blivit tryckta inom länet. I denna regel borde dock enligt de sakkunnigas mening göras den modifikationen, att de städer, som icke deltog i landsting, finge behålla sin självständiga rättskipning i fråga om tryckfrihetsmål.

I proposition till 1936 års riksdag (nr 235) fann departementschefen, i likhet med de sakkunniga, av flera skäl påkallat, att de egentliga tryckfrihetsmålen koncentrerades till ett mindre antal domstolar. Han ansåg emellertid en jämkning i sakkunnigförslaget böra vidtagas därhän, att alla städer, i vilkas rådhusrätt jämte borgmästaren skola finnas minst två lagfarna ledamöter, finge behålla sin jurisdiktion i tryckfrihetsmål. Därjämte borde enligt departementschefens åsikt reglerna om forum i egentliga tryckfrihetsmål överföras till en särskild lag om rättegången i dylika mål; i tryckfrihetsförordningen borde endast ske hänvisning till den särskilda rättegångslagen.

Sedan förslag till lagstiftning i överensstämmelse med det sålunda anförda framlagts för riksdagen och i huvudsak vunnit riksdagens bifall, erhöll § 5 mom. 1 tryckfrihetsförordningen den 9 april 1937 sin nuvarande lydelse; häri bestämmes endast, att mål rörande innehållet i tryckt skrift skall upptagas vid rådhusrätt, och i övrigt sker hänvisning till särskild lag.

Förutnämnda sakkunniga, som räknade med möjligheten att även rådhusrätterna i vissa residensstäder kunde komma att avskaffas, förordade, att i sådant fall tryckfrihetsmålen skulle upptagas vid den häradsrätt, varunder residensstaden lydde. Mot en sådan ordning kunde visserligen — anförde de sakkunniga — den anmärkningen riktas, att det icke vore lämpligt att låta såväl nämnd som jury deltaga i avgörandet av samma mål. Enligt vad de sakkunniga framhöllo, skulle två olika lekmanneelement, som hade att deltaga i behandlingen av samma mål, innebära en påtaglig överorganisation, varjämte gränsdragningen mellan de olika lekmannagruppernas särskilda uppgifter ej minst för lekmännen själva skulle förefalla egendomlig och svårförståelig. Den nämnda betänkligheten kunde emellertid enligt de sakkunnigas mening undanröjas genom en föreskrift, att häradsrätt i jurymål skulle utgöras av ordföranden ensam.

Förslaget att häradsrätt i vissa fall skulle kunna vara forum i tryckfrihetsmål avstyrktes i åtskilliga över sakkunnigbetänkandet avgivna yttranden. Sålunda uttalade Svea hovrätt, att hovrätten icke kunde tillstyrka att, såsom i betänkandet föreslagits, en ny typ av enmansdomstolar tillskapades för visst slag av mål. Om häradsrätten i sin vanliga sammansättning ansåges olämplig att handlägga tryckfrihetsmål — en ståndpunkt, för vilken hovrätten funne goda skäl kunna anföras — syntes det utan nämnvärd olägenhet kunna ordnas så, att vid residensstads förläggande under landsrätt rådhusrätten i annan stad inom eller utom länet erhöle den behörighet, varom vore fråga. Departementschefen fann frågan om mindre residensstäders förenande i judiciellt avseende med angränsande domsagor böra anstå i avbidan på den allmänna processreformen; spörsmålet om laga domstol i tryckfrihetsmål i dylika fall lämnades därför tillsvidare å sido.

Beredningen anför:

Enligt nya rättegångsbalken skall rådhusrätt alltid bestå av, förutom borgmästaren, minst två lagfarna ledamöter. Detta föranleder, att fråga kan uppkomma om förläggande även av vissa residensstäder under landsrätt. Enligt lagen den 17 juni 1932 (nr 263) om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende må visserligen förordnande om landsrättsförläggning ej meddelas beträffande stad, där länsstyrelsen har sitt säte, men beredningen föreslår i annat sammanhang, att denna bestämmelse upphäves. På grund av det anförda måste de gällande forumreglerna för egentliga tryckfrihetsmål kompletteras med föreskrifter om laga domstol för det fall, att både tryckningsorten och residensstaden komma att lyda under landsrätt.

Mot den av Svea hovrätt förordade lösningen av ifrågavarande spörsmål kunna starka betänkligheter anföras. Då möjlighet erbjuder sig att i stället för residensstadens rådhusrätt anlita rådhusrätten i annan stad inom länet, äro väl olägenheterna icke särskilt framträdande. Skulle däremot för denna uppgift behöva anlitas rådhusrätt i stad utom länet, yppa sig åtskilliga svårigheter bland annat i fråga om juryns sammansättning. Därtill kommer, att hovrättens förslag efter rättegångsreformens genomförande icke längre är ägnat att bereda en tillfredsställande utväg. På grund av föreskriften i 1 kap. 11 § nya rättegångsbalken, att rådhusrätt i vissa grövre brottmål skall bestå av en lagfaren domare och nämnd, har frågan om rättens sammansättning i jurymål blivit aktuell även för rådhusrätternas del.

Å andra sidan äro betänkligheterna mot förslaget om enmansdomstolar uppenbart icke utan grund. Invändningen att den juridiska sakkunskapen skulle erhålla endast en representant i domstolen, torde visserligen icke väga allt för tungt. Som framhölls i 1934 års betänkande är behovet av sådan sakkunskap i tryckfrihetsmål snarast mindre än i många andra mål. Genom juryns utlåtande blir fastslaget, huruvida den åtalade skriften är brottslig eller ej; om den funnits brottslig, har i utlåtandet ytterligare bestämts, vilka lagrum skola tillämpas. Att inom ramen av straffskalorna i dessa lagrum utmåta lämpligt straff torde, vad det lagfarna elementet angår, icke kräva medverkan av mer än en domare; det nu sagda gäller även de spörsmål om skadestånd och rättegångskostnader, vilka kunna uppkomma i samband med åtalet. Emellertid måste redan nu, åtminstone vad angår grövre brott, anses som en svaghet, att straffmätningen i jurymål regelmässigt sker utan medverkan av lekmän, och denna svaghet skulle bliva än mer framträdande, sedan lekmän vid behandlingen av sådana mål erhållit säte även i rådhusrätterna. I 1934 års betänkande upptogs av närliggande skäl till övervägande att låta jurymännen intaga ställningen av meddomare, men uppslaget förkastades, när de sakkunniga funno en sådan ordning vara oförenlig med önskemålet att hemlighålla, hur varje juryman röstat i huvudfrågan. Om jurymännens befogenhet vidgades att omfatta även annat än frågan om den åtalade skriftens brottslighet, måste nämligen, ansågo de sakkunniga, deras vota i övriga frågor protokollföras, vilket innebure möjlighet för enskilda ledamöter att markera vilken ställning de intagit till själva skuldfrågan. Gentemot det sålunda anförda kan erinras, att enligt en — på gällande praxis grundad — föreskrift i 6 kap. 3 § nya rättegångsbalken, nämndemans skiljaktiga mening ej skall antecknas i protokollet annat än då nämnden ensam bestämt utgången. Om efter förebild härav stadgas, att jurymans avvikande mening ej i något fall må protokollföras, bortfaller farhågan, att de enskilda jurymännens ståndpunkter i skuldfrågan av denna anledning komma till offentlig kännedom. Som erinran mot den ifrågasatta anordningen kvarstår då, att jurymännen genom den ståndpunkt de intaga vid omröstningen angå-

ende straffet komma att röja sin uppfattning även i skuldfrågan; med hänsyn till den tystnadsplikt, som i lika hög grad åvilar rätten som jurymännen, torde dock denna erinran icke böra tillmätas större betydelse. Någon avgörande betänklighet torde alltså icke möta att låta juryn, sedan den ensam avgjort frågan om den åtalade skriftens brottslighet, åter sammanträda med rätten för överläggning till dom. Som framhållits i inledningen till betänkandet tala starka principiella skäl för en sådan ordning. Beredningen förordar, att den genomföres för alla mål, som handläggas med jury, detta oavsett huruvida enligt vanliga regler nämnd skulle medverkat eller ej. Som följer redan av gällande rätt bör överläggningen uppenbart hållas inom stängda dörrar. Tydligt är vidare, att skuldfrågan icke må komma under diskussion, då densamma slutligen avgjorts genom juryns svar på de av rätten framställda frågorna. Vad angår rättens sammansättning torde frågan därom lämpligen böra lösas enligt samma linjer som följdes vid bestämmandet av rådhusrätts organisation i mål, vari nämnd skall deltaga. Det torde alltså böra stadgas, att rätten skall bestå av en lagfaren domare. Vidare torde föreskrift böra meddelas, att juryn i omröstningshänseende skall intaga samma ställning som i motsvarande fall skulle tillkommit nämnden, om denna haft säte i rätten.

Då vad beredningen sålunda föreslagit i fråga om rättens sammansättning och juryns medverkan i tryckfrihetsmål möjliggör en enhetlig domstolsorganisation för jurymål, kunde ifrågasättas att helt upphäva de särskilda reglerna om laga domstol i tryckfrihetsmål och således i forumhänseende likställa dessa mål med brottmål i allmänhet. Häremot talar emellertid den omständigheten, att en jurymannakår ej lämpligen kan utses vid varje häradsrätt; på många håll skulle de utsedda kanske aldrig någonsin behöva träda i tjänstgöring. Vidare må erinras att, som ovan berörts, handläggningen av tryckfrihetsmål med hänsyn till deras speciella beskaffenhet kräver en viss vana, som icke kan förvärfvas, såframt ej målen sammanföras till ett mindre antal domstolar. På grund av det anförda har beredningen ansett sig böra föreslå endast den ändring i de nu gällande forumreglerna, att i sådana län, där residensstaden lyder under häradsrätt, mål, som eljest bort upptagas vid rådhusrätten i residensstaden, i stället skola upptagas vid häradsrätten.

En konsekvens av förslaget, att åtal för tryckfrihetsbrott skall kunna upptagas även vid häradsrätt, är att lekmän komma att deltaga jämväl i prövningen av sådana tryckfrihetsmål, som vid häradsrätt handläggas utan jury. Det sagda gäller ock, som ovan antytts, mål vid rådhusrätt, om brottet är sådant, att rätten enligt 1 kap. 11 § nya rättegångsbalken skall bestå av en lagfaren domare och nämnd. Goda skäl kunna anföras för den ståndpunkten, att lekmän böra som allmän regel deltaga i behandlingen av tryckfrihetsmål. Som i 1934 års sakkunnigbetänkande framhållits, föreligger i tryckfrihetsmål ofta en intressekonflikt, varvid det tillkommer rätten att tillse å ena sidan att missbruk av tryckfriheten beivras och å den andra att till missbruk ej hänföres allt som efter ett formellt betraktelsesätt kan hänföras dit. Beredningen förordar därför, att i alla tryckfrihetsmål, som ej prövas av jury, om rättens domförmåga skall gälla vad i nya rättegångsbalken är stadgat om mål, vari nämnd skall deltaga. Därmed vinnes också, att domstolsorganisationen i tryckfrihetsmål blir i stort sett enhetlig. Vare sig målet upptages vid häradsrätt eller vid rådhusrätt, kommer det att handläggas av en lagfaren domare med biträde antingen av nämnd eller av en jury, vilken i allt som ej sammanhänger med dess speciella uppgift, har samma funktion som eljest skulle tillkommit nämnden.

I enlighet med det anförda har beredningen föreslagit, att § 5 mom. 1 tryckfrihetsförordningen skulle erhålla sådan lydelse, att däri utsades, att mål angående brott som avsåges i § 3 skulle upptagas vid rådhusrätt eller vid häradsrätt, varunder stad lydde, enligt vad därom vore stadgat i särskild lag stiftad i den ordning § 87 regeringsformen föreskreve. Till § 5 mom. 4 skulle enligt beredningens förslag fogas ett nytt stadgande, enligt vilket i den nyssnämnda särskilda lagen finge bestämmas, att juryn skulle deltaga i målets prövning även sedan den avgjort frågan, huruvida skriftens innehåll vore brottsligt. Vidare föreslås vissa ändringar i § 5 mom. 5 tryckfrihetsförordningen, avseende uppgörande av jurymannalista för häradsrätt.

Beredningen har jämväl framlagt förslag till lag med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål, avsedd att ersätta den förut nämnda lagen den 9 april 1937 i samma ämne. Enligt 1 § i den föreslagna lagen skulle mål angående brott, som avsåges i § 3 tryckfrihetsförordningen, upptagas, om den skrift som föranlett åtalet vore tryckt i stad, i vars rådhusrätt enligt gällande bestämmelser jämte borgmästaren funnes minst två lagfarna ledamöter, vid den rådhusrätten men i annat fall vid rådhusrätten i stad som vore säte för länsstyrelsen i det län där skriften vore tryckt eller, om staden löde under häradsrätt, vid den häradsrätten.

I fråga om juryns ställning i tryckfrihetsmål ha ledamöterna i beredningens rådgivande nämnd riksdagsmannen Persson, borgmästaren Laurin och häradshövdingen Lindstedt i särskilt yttrande anfört följande.

Beredningen föreslår att juryn i tryckfrihetsmål, vilken nu har att pröva endast frågan om åtalad skrifts brottslighet, jämväl skulle — sedan denna prövning skett — deltaga i rätten jämte en lagfaren domare vid överläggningen till dom och därvid fungera som nämnd; juryns mening skulle således i fråga om straffmätningen, skadestånd och rättegångskostnader gälla, därest minst sju av juryns nio medlemmar äro ense.

Ändringen har föranletts därav, att rådhusrätt enligt nya rättegångsbalken skulle bestå av en lagfaren domare och nämnd i vissa svårare tryckfrihetsmål (med straffarbete i två år eller mera i straffskalan), att möjlighet ansetts böra öppnas att upptaga tryckfrihetsmål även vid häradsrätt, enär vissa residensstäder kunna bli lagda under landsrätt, samt att det ansetts uteslutet att låta såväl nämnd som jury deltaga i avgörande av samma mål. I fråga om själva huvudförhandlingen inför juryn föreslår beredningen därför, att rätten — såväl rådhusrätt som häradsrätt — skulle bestå av en lagfaren domare, men i fråga om överläggningen skulle juryn, på sätt ovan angivits, fungera även som nämnd.

Om man än måste godtaga anordningen med jury i tryckfrihetsmål för prövning av skuldfrågan, talar enligt vår mening erfarenheten härav och utvecklingen i övrigt emot, att man nu skulle utvidga juryns befogenheter, sådana de bestämts senast vid genomgripande lagstiftningsåtgärder för tryckfrihetsmålen år 1937. Ytterligare avsteg från den för vårt rättsväsen grundläggande principen om fasta domstolar böra undvikas, och starka betänkligheter kunna resas mot att domare, valda tillfälligt för visst mål, delvis av parterna själva, skulle få en sådan befogenhet som nu avses. Förhållandet kan självfallet icke jämföras med att domaruppgifter anförtros nämndemän, valda till domare i allmänhet för en längre tid och med stor möjlighet att

småningom förvärva den syn på uppgiften, den erfarenhet och den skicklighet, som man gärna vill se hos en domare.

För rådhusrätternas del synes den närmast till hands liggande lösningen vara, att rådhusrätten i såväl lindrigare som svårare tryckfrihetsmål — där lekmanneelementet inträder genom juryn — liksom nu skall bestå av tre lagfarna domare såväl vid förhandlingen inför juryn som vid överläggningen till dom.

För den händelse det anses nödvändigt att öppna möjlighet att upptaga tryckfrihetsmål även vid häradsrätt, nämligen för det fall att residensstad lägges under landsrätt, synes betänkligheter icke böra möta emot att låta häradsrätten i dessa fall bli domför med häradshövdingen ensam icke blott vid förhandlingen inför juryn utan även vid straffmätningen och avgörande av ersättningsfrågor; detta föreslogs också av 1934 års sakkunniga. Det bör framhållas att det i varje fall måste bli i ytterst få fall, som tryckfrihetsmål komma att förekomma vid häradsrätt.

Vi ha med hänsyn härtill ansett oss icke kunna biträda beredningens förslag i denna del.

Särskild ordförande i juryn.

Enligt § 5 mom. 7 tryckfrihetsförordningen bildas juryn genom att rätten bland dem, som äro uppförda å den i mom. 5 omförmälda jurymannalistan, utlottar sju till ledamöter och fem till suppleanter, varjämte parterna å vardera sidan välja tre ledamöter och tre suppleanter. Därefter skall vardera parten utesluta en ledamot och en suppleant bland de av rätten utlottade samt en ledamot och en suppleant bland de av motparten valda. Angående juryns arbetssätt äro föreskrifter meddelade i den förutnämnda lagen den 9 april 1937 med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål. Enligt dessa skall juryn närvara vid huvudförhandlingen i målet; sedan denna slutförts, skola jurymännen för avgörande av skuldfrågan sammanträda till överläggning i enrum under en av juryn utsedd ordförande.

I det förut omnämnda, år 1934 avgivna sakkunnigbetänkandet angående tryckfrihetsprocessens ombildning framhölls som en brist i denna process, att juryn lämnades utan handledning i fråga om bedömandet av den strafflagsparagraf, under vilken en viss artikels brottslighet borde subsumeras. Det erinrades tillika, att behovet av dylik handledning sedan lång tid tillbaka gjort sig gällande i utlandet beträffande jurymål i allmänhet. I vissa främmande länder hade det därför ålagts domaren att före juryns överläggning offentligen meddela en rättsundervisning, som ibland även innehölle anvisningar för bevisningens bedömande; på andra håll hade i samma syfte föreskrivits, att domaren skulle vara närvarande vid juryns överläggning. Enligt de sakkunnigas uppfattning vore sistnämnda utväg att föredraga. Den vägledning, som jurymännen behövde, kunde naturligare lämnas under den enskilda överläggningen än i ett offentligt föredrag; genom frågor och svar kunde missförstånd lättare uppklaras än genom en i förväg meddelad instruktion. I anslutning till vad sålunda anförts föreslogo de sakkunniga ett stadgande att, då juryn överlade, domaren skulle vara närvarande för

upplysningars meddelande men avträda, innan ansvarsfrågan upptoges till slutlig prövning.

I det lagförslag, som med anledning av betänkandet remitterades till lagrådet, förordades en lösning av förevarande fråga efter andra linjer än de sakkunniga anvisat. I stället för det av dem föreslagna stadgandet hade upptagits en bestämmelse att juryn skulle äga att av domstolen införskaffa erforderliga upplysningar. I yttrande till statsrådsprotokollet i samband med remissen anförde departementschefen, att det icke ansetts lämpligt att meddela bestämda föreskrifter om ordningen för den sålunda förutsatta kommunikationen mellan juryn och rätten; tydligt vore dock, att stadgandet ej finge tillämpas så, att det komme i strid med grundsatsen, att juryns överläggning skulle hållas i enrum. Lagrådet erinrade, att den föreslagna anordningen vore föga praktisk och sannolikt komme att väsentligen förfela sitt ändamål. Ett justitieråd hemställde med hänsyn därtill om en återgång till de sakkunnigas förslag. Majoriteten fann däremot även sakkunnigförslaget otillfredsställande; det syntes ej väl förenligt med juryns uppgift och ställning i rättegången, att dess överläggning ägde rum under sådana former, att en viss påverkan från domstolens sida i verkligheten eller åtminstone till skenet ej kunde anses utesluten. I den sedermera till 1937 års riksdag avlåtna propositionen angående rättegången i tryckfrihetsmål (nr 2) anslöt sig departementschefen till de av lagrådets majoritet anförda synpunkterna, och det slutliga lagförslaget kom därför icke att innehålla några stadganden i förevarande ämne.

Beredningen anför:

Enligt tryckfrihetsförordningens lydelse före genomförandet av 1937 års lagstiftning på nu ifrågavarande område skulle samtliga jurymän utses genom val; sex skulle väljas av parterna och de övriga tre av domstolen. Vid denna ordning kunde önskemålet, att i juryn funnes någon, som ägde förutsättningar för att som ordförande leda dess förhandlingar, alltid i viss mån beaktas vid domstolens val av jurymän. Numera står denna möjlighet ej längre till buds. Enligt vad som upplysts vid överläggningar med beredningens rådgivande nämnd ha också de praktiska erfarenheterna givit anledning till önskemål om bättre garantier för att juryns överläggning skall kunna äga rum under kompetent och opartisk ledning. På grund härav har beredningen ansett sig böra upptaga denna fråga till övervägande. Med hänsyn till vad som tidigare förekommit mot förslaget att låta domaren närvara vid juryns överläggning har beredningen icke funnit lämpligt att återupptaga detta förslag. Däremot torde mindre vara att erinra mot att såtillvida återgå till äldre förhållanden på detta område, att domstolen får utse en ledamot av juryn genom val bland de å jurymannalistan uppförda i stället för genom lottning. Mot de förut gällande reglerna angående domstolens valrätt anmärktes huvudsakligen, att domstolen genom att utse personer, villas inställning vore känd eller ansåges given på förhand, kunde på ett avgörande sätt inverka på målets utgång. Även om någon egentlig sannolikhet för ett sådant förfarande icke föreläge, vore blotta möjligheten ägnad att i viss mån minska förtroendet till domstolarnas opartiskhet. Erinringar av sådan innebörd torde icke med fog kunna riktas mot en ordning, som blott medgiver valrätt beträffande en av de ledamöter rätten skall utse, helst

om valrätten begränsas inom kretsen av dem som uppförts å jurymannalistan. Enligt beredningens uppfattning tala öfvervägande skäl för en sådan lösning; den har ock vunnit anslutning inom beredningens rådgivande nämnd. Av vad förut anförts om grunden för den förordade ändringen följer, att den av rätten omedelbart utsedde jurymannen icke bör kunna utslutas av parterna; han synes lämpligen böra erhålla ställning av självskrivnen ordförande i juryn.

På grund av det anförda föreslår beredningen, att det i § 5 mom. 7 tryckfrihetsförordningen upptagna stadgandet, att rätten genom lottning bland de å jurymannalistan uppförda skall uttaga sju till ledamöter och fem till suppleanter, ersättes med föreskrift, att rätten skall från listan dels nämna en ordförande jämte suppleant, dels ock utlotta sex till ledamöter och fyra till suppleanter för dem. Vidare föreslår beredningen en härav betingad för mell jämkning av bestämmelserna i § 5 mom. 9 tryckfrihetsförordningen rörande jäv mot jurymän.

I fråga om ikraftträdandet av de förordade ändringarna i tryckfrihetsförordningen föreslår beredningen vissa särskilda stadganden, innebärande att ändringarna skola träda i kraft först då nya rättegångsbalken träder i tillämpning.

Departementschefen.

Enligt bestämmelse, som fogats vid den år 1942 antagna nya rättegångsbalken, skall dennas ikraftträdande bero av förordnande av Kungl. Maj:t med riksdagen. Vid rättegångsbalkens antagande förutsattes, att innan dylikt förordnande meddelades närmare utredning skulle verkställas rörande de ändringar i andra författningar, som erfordrades för genomförandet av den nya processordningen. Sådan utredning har nu verkställts av processlagberedningen bland annat i fråga om ändringar i rikets grundlagar. I beredningens den 17 mars 1944 avgivna betänkande har framlagts utkast till ändringar i regeringsformen och tryckfrihetsförordningen jämte förslag till vissa lagar, som ansluta sig till ifrågavarande grundlagsstadganden. För att möjliggöra beslut om rättegångsreformens ikraftträdande under nästkommande andrakammarperiod bör förslag till erforderliga grundlagsändringar föreläggas redan innevarande lagtids riksdag.

Beredningen har till en början föreslagit vissa ändringar i regeringsformens stadganden om högsta domstolen. Den nya processordningen påkallar en omarbetning av den med stöd av § 17 mom. 1 regeringsformen utfärdade lagen om högsta domstolens tjänstgöring på avdelningar. Med hänsyn till att i nämnda lag funnits böra upptagas bestämmelser jämväl i andra avseenden än dem, som nu angivas i § 17 mom. 1 regeringsformen, har avfattningen av detta lagrum jämkats. I särskild lag skola sålunda enligt den föreslagna nya lydelsen av momentet givas närmare bestämmelser om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring. I grundlagsstadgandet kvarstår bland annat att antalet justitieråd skall vara minst tolv. Däremot har det nuvarande

stadgandet, att antalet må ökas utöver tolv allenast om domstolen skall arbeta på avdelningar, ansetts ej behöva bibehållas, då det måste anses uppenbart, att sådan ökning av antalet ej kan ske under annan förutsättning. Särskild bestämmelse i regeringsformen om högsta domstolens befogenhet att pröva frågor om fullföljdstillstånd, varom nu stadgas i § 18 mom. 2, blir efter genomförandet av nya rättegångsbalken ej längre erforderlig, då enligt denna balk avgörandet av frågor, huruvida talan i fullföljt mål må komma under högsta domstolens prövning, ingår i högsta domstolens befogenhet att handlägga målet. De av beredningen i nu angivna hänseenden framlagda förslagen synas lämpliga och torde böra genomföras.

Beträffande frågor om återbrytande av dom som vunnit laga kraft och återställande av försutten tid har beredningen föreslagit, att befogenheten att upptaga och avgöra ansökningar härom skall, då målet är av beskaffenhet att i sista instans skola prövas av kammarrätten, överflyttas från högsta domstolen till regeringsrätten, som i övrigt har att pröva mål av likartad beskaffenhet. Motsvarande ändring föreslås i fråga om avgivande av yttranden över nådeansökningar. Även dessa förslag torde böra genomföras.

Antalet militära ledamöter i högsta domstolen är enligt § 20 regeringsformen fastställt till två. Beredningen har förordat att Kungl. Maj:t skall äga utse minst två, högst tre sådana ledamöter. Därigenom skulle möjlighet beredas att utse en representant för envar av de tre försvarsgrenarna, således även för flygvapnet. I varje särskilt mål, som från krigsdomstol dragits under högsta domstolens prövning, skulle dock endast två militära ledamöter deltaga.

Även enligt min mening bör en ändring av ifrågavarande stadgande i regeringsformen i den av beredningen föreslagna riktningen vidtagas. Jag anser emellertid några betänkligheter ej böra möta att i regeringsformen fastställa att tre militära ledamöter skola utses. Därest det ej skulle finnas erforderligt att redan vid ändringens ikraftträdande utse en militär ledamot från flygvapnet, torde ytterligare en militär ledamot kunna utses från armén. Frågan om fördelningen av tjänstgöringen i högsta domstolen mellan de tre militära ledamöterna torde, såsom ock beredningen föreslagit, böra lämnas öppen i regeringsformen. Uppenbart är emellertid, att militär ledamot, som av Kungl. Maj:t utsetts inom viss försvarsgren, i regel bör deltaga i avgörandet av mål som röra denna försvarsgren. I den mån det skulle finnas erforderligt att meddela närmare bestämmelser, vilka två av de militära ledamöterna som skola inkallas i varje särskilt mål, torde stadgande härom kunna införas i den lag om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring, som omförmäles i § 17 mom. 1 regeringsformen enligt dess föreslagna nya lydelse.

Enligt beredningens förslag skall vidare ur § 20 regeringsformen uteslutas den nuvarande föreskriften, att de militära ledamöterna icke få åtnjuta särskilt arvode. Med hänsyn till de skäl, som beredningen anfört till stöd för sitt förslag, finner jag denna ändring böra genomföras.

Bestämmelserna i § 22 mom. 1 regeringsformen om domfört antal i högsta domstolen ha i beredningens förslag i olika avseenden jämkats. Den nuva-

rande uppdelningen i ringare och viktigare mål föreslås skola upphävas. Såsom huvudregel föreslås den nu för ringare mål gällande föreskriften, att fem justitieråd skola utgöra domfört antal. Stadgandet att fyra justitieråd skola äga avgöra mål av ringare beskaffenhet, där de äro om slutet ense, har ansetts passa mindre väl tillsammans med principerna i den nya rättegångsbalken om rättegångens muntlighet och omedelbarhet och har därför uteslutits. Det nuvarande högsta antalet i ett mål deltagande domare har sänkts från åtta till sju, vilket dock icke innebär någon ändring av vad redan nu tillämpas. Till särskild lagstiftning hänvisas, liksom för närvarande, bestämmandet av när högsta domstolen skall sammanträda i plenum; föreskrifter i detta hänseende ha upptagits i 3 kap. 4 § nya rättegångsbalken. I samma ordning skall enligt beredningens förslag bestämmelse meddelas om domarnas antal vid behandling av frågor, huruvida talan i fullföljda mål må komma under högsta domstolens prövning — enligt 3 kap. 6 § nya rättegångsbalken skola tre ledamöter deltaga i avgörandet av dylik fråga — ävensom vid avgivande av yttranden i nådeärenden. Genom formuleringen av ifrågavarande stadganden i § 22 mom. 1 regeringsformen har möjlighet öppnats att i allmän lag bestämma om militär ledamots deltagande såväl i pleni-mål som i frågor om prövningstillstånd och vid avgivande av yttranden i nådeärenden.

De av beredningen förordade ändringarna i § 22 mom. 1 regeringsformen innefatta enligt min mening en lämplig reglering av hithörande spörsmål och torde böra genomföras. Det må erinras, att förslaget till lag om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring skall undergå lagrådsgranskning, innan det förelägges riksdagen. Härtill torde jag få återkomma i annat sammanhang.

I § 24 regeringsformen, som upptager bestämmelse om nedre justitierevisionen, har beredningen föreslagit en formell jämkning, vilken torde böra vidtagas.

Beredningen har vidare i sitt betänkande upptagit frågan om stadsdomartjänsternas tillsättning. Enligt gällande lydelse av § 31 regeringsformen äga för tillsättning av borgmästartjänst de i stadens allmänna angelägenheter röstberättigade upprätta ett förslag på tre behöriga personer, varefter Kungl. Maj:t utnämner en av de föreslagna till borgmästare. Samma förfaringssätt är stadgat i fråga om rådmans- och magistratssekreterartjänsterna i Stockholm. Den närmare regleringen av val för upprättande av förslag hänvisas till särskild lagstiftning. Tillsättning av rådmanstjänster i andra städer än Stockholm regleras ej av regeringsformen; i dessa städer utses rådmän av stadsfullmäktige, varefter länsstyrelsen utfärdar fullmakt för den valde.

Beredningen har utgått från att någon ändring ej skall ske beträffande regeringsformens bestämmelser om borgmästares tillsättande. Beträffande rådmanstjänsterna, vilkas innehavare enligt 1 kap. 10 § nya rättegångsbalken alltid skola vara lagfarna, har i 4 kap. 2 § samma balk stadgats, att utnämningssrätten tillkommer Kungl. Maj:t, varvid tillika angivits att om val

av rådman funnes särskilt stadgat. I anslutning härtill har beredningen föreslagit, att till befattning som lagfaren rådman staden skall äga föreslå tre behöriga personer, inom vilket förslag Kungl. Maj:t skall utnämna en. Därvid förutsättes, att förslaget skall upprättas av stadsfullmäktige, varom närmare stadganden upptagits i ett av beredningen utarbetat förslag till lag om val av borgmästare och lagfaren rådman i stad. Någon särskild bestämmelse om tillsättning av magistratssekreterarbefattningen i Stockholm bör enligt beredningen icke upptagas i regeringsformen; för den händelse magistratssekreteraren ej tillika skall vara rådman, anses erforderliga bestämmelser om tillsättningen böra införas i arbetsordningen för magistraten och rådhusrätten.

I likhet med beredningen finner jag någon ändring av regeringsformens bestämmelser om tillsättning av borgmästartjänst ej vara påkallad. I fråga om rådmanstjänsterna har, såsom framgår av det förut anförda, redan genom nya rättegångsbalkens antagande den principen godkänts, att utnämningrätten skall tillkomma Kungl. Maj:t även i andra städer än Stockholm. Därvid förutsättes, att såsom grund för utnämningen skulle ligga ett genom val tillkommet förslag på tre personer. Det återstår sålunda att taga ställning till frågan, i vilken ordning stadens förslag skall upprättas. Då det för närvarande, i vad gäller andra städer än Stockholm, tillkommer stadsfullmäktige att utse rådman, ligger det närmast till hands att, såsom ock beredningen föreslagit, låta stadsfullmäktige uppgöra det förslag, inom vilket Kungl. Maj:t skall utnämna rådman. Detta tillvägagångssätt torde också vara det lämpligaste. Under sådana förhållanden torde det knappast föreligga tillräckliga skäl att för Stockholms vidkommande bibehålla det nuvarande systemet med omedelbara val. Jag ansluter mig därför till beredningens förslag att i § 31 regeringsformen såsom allmän regel för tillsättning av tjänst såsom lagfaren rådman föreskrives, att staden skall äga uppgöra ett förslag på tre behöriga personer, inom vilket Kungl. Maj:t utnämner en till innehavare av tjänsten. I enlighet med vad beredningen uttalat torde tillsättning av tjänsten som magistratssekreterare i Stockholm icke böra regleras i regeringsformen.

Jag är ej beredd att nu taga slutlig ställning till de närmare bestämmelser om val för upprättande av förslag till borgmästar- och rådmanstjänst, vilka beredningen upptagit i förslaget till särskild lag därom.

De i det föregående angivna ändringarna i regeringsformen torde i princip kunna sättas i tillämpning utan avbidan på rättegångsreformens genomförande. Förbehåll torde dock, såsom beredningen uttalat, böra göras för de nya bestämmelserna om handläggning av frågor om tillstånd att talan i fullföljt mål må komma under högsta domstolens prövning. Vidare torde ett övergångsstadgande beträffande ändringarna i § 31 regeringsformen böra, efter en redaktionell jämkning, upptagas i överensstämmelse med vad beredningen föreslagit.

De av beredningen förordade ändringarna i tryckfrihetsförordningen avse huvudsakligen tryckfrihetsprocessen. I detta hänseende har beredningen föreslagit, att häradsrätt i vissa fall skall vara tryckfrihetsdomstol, nämligen vid landsrättsförläggning av residensstad. Vidare har beredningen föreslagit bland annat, att juryn skall, sedan den ensam avgjort frågan om skriften är brottslig, sammanträda med domaren för att slutligt döma i målet beträffande straffs utmätande, bestämmande av skadestånd m. m. Juryn skulle därvid fungera som nämnd, och dess mening skulle gälla mot domarens, därest minst sju av juryns nio medlemmar vore ense. Tre ledamöter av beredningens rådgivande nämnd ha emellertid icke velat biträda förslaget om utvidgning av juryns befogenhet.

Beredningens förslag att juryn skall fungera som nämnd vid målets slutliga avgörande har föranletts av att även häradsrätt kunde komma att få handlägga tryckfrihetsmål och att rådhusrätt enligt nya rättegångsbalken skall i svårare brottmål bestå av en lagfaren domare jämte nämnd. Beredningen har icke ansett lämpligt att låta både nämnd och jury deltaga i samma mål och har ej heller velat förorda, att en lagfaren domare ensam skulle avgöra målet, sedan juryn prövat skuldfrågan.

Vad först angår frågan, huruvida häradsrätt kan komma att få handlägga tryckfrihetsmål, föreligger ej anledning räkna med att rådhusrätten i någon residensstad skulle komma att upphöra utan att i länet fortfarande finnes någon stad med rådhusrätt. Det är därför ej behöfligt att låta tryckfrihetsmål upptagas vid häradsrätt, och från denna synpunkt är det sålunda ej påkallat att låta juryn fungera jämväl som nämnd.

Beträffande åter handläggningen av tryckfrihetsmål vid rådhusrätt torde full överensstämmelse med domförhållsreglerna för vanliga svårare brottmål knappast kunna vinnas på annat sätt än att juryn får fungera jämväl som nämnd. Då det emellertid mera sällan i tryckfrihetsmål är fråga om straff, jämförliga med dem som utdömas i vanliga svårare brottmål, torde detta skäl dock ej böra tillmätas alltför stor betydelse. Däremot kan mot den föreslagna anordningen, enligt vilken juryn såsom nämnd jämväl skulle deltaga i bland annat straffmätningen, invändas, att den innebär en ändring av stor principiell vikt. Jag har för avsikt att hemställa om bemyndigande att tillkalla sakkunniga för en allsidig utredning angående revision av tryckfrihetsförordningen, därvid bland annat tryckfrihetsprocessens utformning bör bli föremål för undersökning. Beredningens förslag torde böra bli föremål för förnyade överväganden i sistnämnda sammanhang; någon olägenhet av ett uppskov med avgörandet av det speciella spörsmål varom här är fråga synes icke behöva uppkomma. Rådhusrätten lär alltså i tryckfrihetsmål, i vilka jury deltagar, tills vidare böra ha samma sammansättning som för närvarande.

I fråga om juryns sammansättning har beredningen föreslagit, att rätten skulle utse ordförande i juryn. Detta förslag synes i och för sig lämpligt. Frågan synes dock ej vara av sådan vikt, att förslaget bör upptagas till ge-

nomförande utan avvaktan på resultatet av nyssnämnda utredning rörande en allmän revision av tryckfrihetsförordningen.

I beredningens utkast till ändringar i tryckfrihetsförordningen har även upptagits ett tillägg till § 2 mom. 6 nämnda förordning. Med detta tillägg avses att införa förbud mot kungörande i tryck av vad som förekommit vid måls handläggning inom stängda dörrar m. m. Härvid åsyftas ej offentliggörande i tryck av de hemliga protokollen från förhandlingarna, vilket redan är straffbelagt i tryckfrihetsförordningen, utan publicering av uppgifter om förhandlingarna i annan form. Emellertid torde samma skäl för en lagändring i denna riktning kunna anföras även på andra områden, där tystnadsplikt är stadgad. Delade meningar kunna för övrigt råda om möjligheten enligt nu gällande rätt att bestraffa den som obehörigen lämnar uppgifter för publicering i tryckt skrift. Att söka lösa detta spörsmål endast för ett speciellt fall synes mig möta vissa betänkligheter. Vid den förut berörda utredningen angående revision av tryckfrihetsförordningen böra enligt min mening även behovet och lämpligheten av bestämmelser i det syfte, som avses med beredningens förevarande förslag, bli va föremål för prövning.

Med hänsyn till det anförda har jag icke ansett mig böra i anledning av beredningens utkast till ändringar i tryckfrihetsförordningen förorda framläggande av något förslag till innevarande riksdag. I likhet med beredningen finner jag icke någon ändring i tryckfrihetsförordningens bestämmelser om målsägandes åtalsrätt påkallad av den nya rättegångsbalkens ikraftträdande.

Inom justitiedepartementet har på grundval av beredningens utkast till ändringar i regeringsformen utarbetats *förslag till ändrad lydelse av § 17 mom. 1, §§ 18 och 20, § 22 mom. 1 samt §§ 24, 26 och 31 regeringsformen jämte övergångsstadgande*.

Föredraganden hemställer, att nyssnämnda inom justitiedepartementet upprättade förslag måtte genom proposition föreläggas riksdagen till prövning i grundlagsenlig ordning.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Bertil Crona.

Processlagberedningens förslag.

U t k a s t till ändringar i rikets grundlagar.

Regeringsformen.

§ 17.

1:o. Konungens domsrätt skall uppdragas minst tolv av Honom utnämnda lagkunniga män, vilka fullgjort vad författningarna föreskriva dem, som uti domareämbeten må nyttjas, samt i sådana värv ådagalagt insikt, erfarenhet och redlighet. De kallas justitieråd och utgöra Konungens högsta domstol.

Närmare bestämmelser om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring meddelas i särskild lag, stiftad av Konungen och riksdagen samfällt i den ordning 87 § 1 mom. stadgar.

— — —

§ 18.

Regeringsrätten tillkommer det även att, i mål av beskaffenhet att kunna tillhöra dess eller kammarrättens slutliga prövning, upptaga och avgöra alla ansökningar, att Konungen må bryta dom åter, som vunnit laga kraft, eller återställa laga tid, som försuten är. Alla övriga sådana ansökningar skola av högsta domstolen avgöras.

§ 20.

De mål, som från krigsdomstolarna dragas under Konungens prövning, skola uti högsta domstolen företagas och avgöras. Konungen utser och förordnar minst två, högst tre militärpersoner av högre grad att med domare jäv och ansvar, efter ty i 22 § 1 mom. stadgas, sådana mål i högsta domstolen övervara och däröver rösta.

§ 22.

1:o. Uti högsta domstolen kunna mål prövas och avgöras av fem justitieråd. Då i högsta domstolen till prövning och avgörande förekommer mål, varom i 20 § stadgats, böra tillika två av de militärpersoner, dem Konungen här till utsett, hava säte i domstolen. Ej må flera än sju domare på en gång i prövningen av något mål deltaga, där ej för vissa fall annorledes förordnas i den ordning 87 § 1 mom. stadgar. I samma ordning bestämmes domarnas antal vid behandling av fråga, huruvida talan i mål, som fullföljes till högsta domstolen, må komma under dess prövning, där enligt lag särskilt tillstånd därtill erfordras, så ock av ansökan, varmed högsta domstolen enligt 26 § har att taga befattning.

— — —

§ 24.

Uti Konungens nedre justitierevision skola justitieärendena beredas till prövning och avgörande i högsta domstolen.

§ 26.

Konungen äger allt i brottmål göra nåd, mildra livsstraff samt återgiva ära och till kronan förverkat gods. Över ansökningar därom höre Konungen dock regeringsrätten, beträffande mål av beskaffenhet att kunna tillhöra dess eller kammarrättens slutliga prövning, men i andra mål högsta domstolen; och fatte Konungen Sina beslut uti statsrådet. På den brottslige skall sedermera ankomma att emottaga den nåd, Konungen honom förunnat, eller undergå det straff, vartill han blivit dömd.

§ 31.

Till borgmästarebefattning i stad äge där bosatta och i stadens allmänna angelägenheter röstberättigade män och kvinnor föreslå tre behörige personer. Varje röstberättigad äger en röst. Till befattning som lagfaren rådman i stad äge staden föreslå tre behörige personer. Bland de sålunda föreslagne utnämner Konungen en till innehavare av den ifrågavarande befattningen.

Närmare bestämmelser om val för upprättande av förslag till de befattningar nu sagts meddelas genom särskild, av Konungen och riksdagen samfällt stiftad lag.

Övergångsstadganden.

Bestämmelserna i 18 § 2 mom. samt 22 § 1 mom. i vad del avser ansökan, varom i 18 § 2 mom. förmäles, skola i deras äldre lydelse fortfarande gälla intill dess, enligt vad därom är i allmän lag stadgat, den nya rättegångsbalken skall lända till efterrättelse. I fråga om mål, som enligt nyssnämnda lag skola behandlas jämlikt äldre lag, skola ock därefter 18 § 2 mom. samt, i nyss angiven del, 22 § 1 mom. i deras äldre lydelse äga tillämpning.

Har för återbesättande av befattning, varom i 31 § förmäles, åtgärd vidtagits före den dag, då sagda lagrum i sin nya lydelse blivit gällande, skola, vid befattningens tillsättning, äldre bestämmelser tillämpas.

Tryckfrihetsförordningen.

§ 2.

6:o. Handling, som — — — tryck utgivas.

Ej må i tryckt skrift röjas något, som enligt förordnande av domstol eller av undersökningsledare i brottmål jämlikt vad därom är i allmän lag stadgat ej må uppenbaras.

§ 5.

1:o. Mål angående brott som avses i 3 § upptages vid rådhusrätt eller vid häradsrätt varunder stad lyder, enligt vad därom är stadgat i särskild lag, stiftad i den ordning 87 § regeringsformen föreskriver.

4:o. Tilltalas någon — — — han frikänd.

Uti den i 1 mom. omförmälda särskilda lagen må bestämmas, allt juryn skall deltaga i målets prövning även sedan den avgjort frågan, huruvida skriftens innehåll är brottsligt.

5:o. Vid allmän underrätt som har allt upptaga mål om brott som i 3 § sägs skola för en tid av tre kalenderår väljas i Stockholm åttio, i Göteborg sextio och å annan ort fyrtio personer, vilka skola uppföras å en jurymannalista, från vilken på sätt nedan sägs skola uttagas jurymän för tjänstgöring i dylika mål. Vid rådhusrätt förrättas valet av rätten; arbetar rådhusrätten på avdelningar, skola domstolens samtliga ledamöter deltaga i valet. Vid häradsrätt utses de av häradshövdingen efter samråd med tingslagets nämnd.

demän. Valet skall förrättas senast två månader före början av det första året i varje valperiod. Har mer än en fjärdedel av de utsedda avgått före valperiodens slut, skall ursprungliga antalet fyllas på sätt nu sagts.

Till uppförande — — — bliva representerade.

7:o. Då mål däri jury skall deltaga förekommer, skola av rätten bland dem som äro uppförda å jurymannalistan dels nämnas en till ordförande i juryn och en till suppleant för honom, dels ock genom lottning uttagas till ledamöter i juryn sex och till suppleanter för dem fyra, samt av parterna å vardera sidan bland de å listan uppförda eller andra till uppförande därå skickade nämnas till ledamöter tre och till suppleanter tre, samtliga, på sätt allmän lag stadgar om domare, ojäviga personer. Därefter äge vardera parten utan anförande av skäl utesluta en ledamot och en suppleant bland de av rätten utlottade samt en ledamot och en suppleant bland de av motparten nämnda.

9:o. Vill part göra jäv mot någon som utsetts till juryman, framställa invändningen innan uteslutning företages. Därefter må vid underrätt fråga om jäv av part väckas allenast i det fall att den mot vilken jävet riktas är ledamot av juryn och den omständighet varå det grundas ej var för handen eller parten kunnig då uteslutning företogs; och skall invändningen framställas vid första rättegångstillfället sedan parten erhöill kännedom om jävet.

I högre — — — framställa jävet.

Har genom — — — ej föras.

Övergångsstadganden.

Bestämmelserna i 2 § samt 5 § 1, 4, 5, 7 och 9 mom. skola i sin förutvarande lydelse fortfarande gälla intill dess, enligt vad därom är i allmän lag stadgat, den nya rättegångsbalken skall lända till efterrättelse.

Jurymannalista som med stöd av 5 § 5 mom., i dess äldre lydelse, upprättats skall fortfarande gälla till dess den valperiod utgått, för vilken de å listan upptagna blivit valda, eller eljest på grund av nämnda stadgande nytt val skall äga rum.

Bilaga B.

F ö r s l a g

till

L a g

om Kungl. Maj:ts högsta domstols sammansättning och tjänstgöring.

Med upphävande av lagen den 14 maj 1915 (nr 139) angående Kungl. Maj:ts högsta domstols tjänstgöring på avdelningar förordnas som följer.

1 §.

Kungl. Maj:ts högsta domstol skall utgöras av tjugufyra justitieråd, av vilka tre, enligt vad därom är särskilt stadgat, tjänstgöra i lagrådet.

Högsta domstolen skall vara delad i tre avdelningar.

2 §.

Å envar av högsta domstolens avdelningar skall, med iakttagande att någon av avdelningarna alltid är samlad, arbetet fortgå minst fyrtio veckor om året.

3 §.

Till tjänstgöring å avdelningarna skola justitieråden indelas för viss tidsperiod; dock må även därunder sådan jämkning i avdelningarnas sammansättning äga rum, som påkallas av ledamots avgång, förfall eller annan särskild omständighet.

4 §.

Högsta domstolens avdelningar äro lika behöriga att upptaga till högsta domstolens handläggning hörande mål och ärenden.

Arbetet skall, såvitt möjligt, jämnt fördelas mellan avdelningarna.

5 §.

Ordförande å avdelning utses bland högsta domstolens ledamöter av Konungen.

Vid sammanträde med högsta domstolen samfällt föres ordet av den främste bland ordförandena.

6 §.

Mål, som fullföljts till högsta domstolen eller skall av denna omedelbart upptagas, bör i allmänhet tilldelas viss ledamot (referent), som har att meddela för målets beredande erforderliga anvisningar. Referenten bör deltaga i målets handläggning och avgörande i högsta domstolen.

Är avdelning, varå referenten är indelad till tjänstgöring, ej samlad och angår målet häktad eller fordrar målet eller däri uppkommen fråga eljest skyndsamt avgörande, bör annan ledamot utses att vara referent i målet eller i den särskilda frågan.

7 §.

Då avdelning behandlar ansökan om resning eller besvär över domvilla i något av högsta domstolen avgjort mål eller ärende, må ej ledamot, som deltagit i det tidigare avgörandet, tjänstgöra på avdelningen, om domfört antal ledamöter ändå är att tillgå.

8 §.

Förekommer vid prövning och avgörande av mål i högsta domstolen tillika fråga om yttrande i ärende, som avses i § 26 regeringsformen, böra de domare, som deltagit i målets avgörande, besluta i frågan. Skall yttrande i sådant ärende eljest avgivas, må beslut fattas av tre justitieråd; i mål, som avgjorts av krigsdomstol, bör dock i stället för ett av justitieråden någon av de i § 20 regeringsformen nämnda militärpersonerna deltaga i beslutet.

9 §.

Närmare grunder för avdelningarnas sammansättning och målens fördelning samt tjänstgöringen i högsta domstolen beslutas av högsta domstolen samfällt. I övrigt tillkommer, såvitt angår viss avdelning, ordföranden och, i fråga om avdelningarna inbördes, ordförandena gemensamt att leda arbetet och fördela tjänstgöringen.

Denna lag skall träda kraft den 1 januari 1947.

F ö r s l a g
till
L a g
om val av borgmästare och lagfaren rådman i stad.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Då befattning som borgmästare eller lagfaren rådman i stad blivit ledig, skall magistraten ofördröjligen genom kungörelse, som införes i allmänna tidningarna, och anslag å rådhuset tillkännagiva ledigheten samt meddela underrättelse, att sökande till tjänsten har att sist innan klockan tolv å trettionde dagen från det kungörelsen blivit i allmänna tidningarna införd till magistraten ingiva sin till Konungen ställda av styrkt tjänsteförteckning åtföljda ansökning.

Konungen äger förordna om uppskov med tillsättande av befattning, som i denna lag avses. Väckes i stad fråga om uppskov och sökes sådant inom en månad efter det befattningen blev ledig, eller skall efter ty särskilt är stadgat anmälan om ledigheten göras hos Konungen, skall med åtgärd enligt första stycket anstå, tills Konungen förordnat, att befattningen skall tillsättas, eller tiden för meddelat uppskov gått till ända.

2 §.

För val av borgmästare gälle med de undantag, som föranledas av föreskrifterna i denna lag, i tillämpliga delar vad om val av stadsfullmäktige är stadgat. Bestämmelserna om rätt för väljare att i vissa fall avlämna valsedel inom riket å postanstalt samt utom riket å svensk beskickning eller svenskt konsulat skola ej äga tillämpning. Sammanräkning av valsedlarna skall påbörjas inom sju dagar efter valdagen.

Val av rådman förrättas av stadsfullmäktige med iakttagande av vad nedan stadgas.

3 §.

Då borgmästare skall väljas, överlämne magistraten, efter ansökningstidens utgång, inkomna ansökningshandlingar till hovrätten, som har att avgiva yttrande rörande sökandena och ordningen mellan de tre, vilka enligt hovrättens mening med hänsyn till förtjänst och skicklighet samt lämplighet i övrigt för befattningen böra främst ifrågakomma vid valet, med anmärkande tillika om hovrätten finner någon av sökandena icke vara till befattningen behörig. Sedan handlingarna återställts, utsatte magistraten dag, tider och ställen för valets förrättande.

Kungörelse om valet skall minst fjorton dagar förut anslås å rådhuset och uppläsas i stadens kyrkor samt därjämte inom samma tid införas i de tidningar, där kallelse till allmän rådstuga intages, eller beträffande Stockholm i den tidning, i vilken överståthållarämbetets kungörelser vanligen intagas. I kungörelsen skall meddelas uppgift å sökandena till befattningen och ordningen mellan de tre i hovrättens yttrande främst upptagna med anmärkande tillika om någon av sökandena enligt hovrättens mening icke är till befattningen behörig. I kungörelsen skall noggrant tillkännagivas tider och ställen

för valet samt varest ansökningshandlingarna och hovrättens yttrande under tiden till valet tillhandahållas de röstberättigade.

4 §.

För val, som i 3 § avses, utgör staden en valkrets, vilken dock, där så för rösternas uppsamlande anses nödigt, må av magistraten delas i lämpligt antal valdistrikt. Vid sådana skilda förrättningar, äger magistraten låta sig företrädas av deputerade, tre i varje valdistrikt, av vilka en av magistraten förordnas till ordförande. Till deputerad må i händelse av behov utses den, som eljest ej tillhör magistraten. I den mån suppleanter för valförrättarna eller särskilda protokollförare anses erforderliga, må sådana av magistraten förordnas.

5 §.

Då rådman skall väljas, överlämne magistraten, efter ansökningstidens utgång, med eget utlåtande ansökningshandlingarna till hovrätten för avgivande av yttrande, som sägs i 3 §. Sedan handlingarna återställts, skola de tillika med hovrättens yttrande överlämnas till stadsfullmäktige för förrättande av val.

6 §.

Val skall ske med enkla, slutna och omärkta sedlar.

Valsedel må ej förses med partibeteckning. Valsedel skall innehålla namn å en, två eller tre till erhållande av tjänsten behöriga personer. Namnen skola å valsedeln uppföras i följd, det ena under det andra. Är något namn å valsedel överstruket eller upptager valsedel namn å någon, som är obehörig, eller framgår i avseende å något där förekommande namn ej fullt otvetydigt, vem därmed åsyftas, anses sådant namn såsom obefintligt. Äro å valsedel upptagna namn å flera behöriga personer än tre, anses de sista övertaliga namnen såsom obefintliga.

Vid val av rådman må ej å valsedel upptagas namn å någon, som ej i behörig ordning anmält sig som sökande till befattningen; sker det, anses hans namn som obefintligt.

7 §.

För besättande av vart och ett av de tre förslagsrummen skall särskild sammanräkning av valsedlarna ske.

Vid första sammanräkningen gäller varje valsedel såsom hel röst för det första, såsom halv röst för det andra och såsom tredjedels röst för det tredje å densamma upptagna namnet. Det namn, som fått högsta rösttalet, erhåller första förslagsrummet.

Vid andra sammanräkningen gäller valsedel, vilken icke upptager det namn, som erhållit första förslagsrummet, på det sätt, som för första sammanräkningen stadgats. Valsedel, vilken innehåller det namn, som uppförts i första förslagsrummet, gäller såsom halv röst för det första och såsom tredjedels röst för det andra av de återstående namnen. Det namn, som vid sammanräkningen fått högsta rösttalet, erhåller andra förslagsrummet.

Vid tredje sammanräkningen gäller valsedel, som icke upptager något av de redan på förslaget uppförda namnen, på det sätt som för första sammanräkningen stadgats. Valsedel, som upptager ett av dessa namn, gäller såsom halv röst för det första och såsom tredjedels röst för det andra av de återstående namnen. Valsedel, som upptager båda de uppförda namnen, gäller såsom tredjedels röst för det återstående namnet. Det namn, som vid tredje sammanräkningen fått högsta rösttalet, erhåller det tredje förslagsrummet.

Mellan lika rösttal skiljes genom lottning.

Därest vid val av borgmästare vid sammanräkningen av rösterna befinnes att någon, som ej är sökande till befattningen, skulle jämlikt ovan upptagna bestämmelser ifrågakomma till ett av förslagsrummen, har magistraten att inhämta uppgift av honom, huruvida han är villig att emottaga kallelsen. Förklarar han sig ej vara villig att emottaga densamma, eller avger han icke svar å magistratens förfrågan inom fjorton dagar efter det meddelandet blivit honom i rekommenderat brev tillsänt, betraktas hans namn såsom obefintligt och företages med iakttagande härav i nödig utsträckning ny sammanräkning av rösterna.

8 §.

De avlämnade valsedlarna skola, sedan de uppräknats och protokollförts, förvaras under försegling intill dess valet vunnit laga kraft eller i händelse av besvär dessa blivit avgjorda.

9 §.

Vid val av borgmästare ankommer på magistraten att, så snart efter slutförd sammanräkning av rösterna kan ske, med ledning av ovan lämnade föreskrifter upprätta förslag till besättande av befattningen. Å tid, som meddelas genom anslag å rådhuset och medelst införande av kungörelse i de tidningar, som angivits i 3 §, skall valets utgång offentligen tillkännagivas å rådhuset genom uppläsning av de vid uppräknningen och sammanräknandet av rösterna samt förslagets upprättande förda protokoll, och skall därvid jämväl behörig besvärshänvisning lämnas. Valförrättningen anses härmed avslutad.

Avser valet rådman, skola, så snart rösterna sammanräknats, stadsfullmäktige omedelbart, med ledning av ovan lämnade föreskrifter, upprätta förslag till besättande av befattningen. Protokoll över valförrättningen och förslagets upprättande skall jämte ansökningshandlingarna tillställas magistraten.

10 §.

Över val av borgmästare må anföras besvär, vilka, ställda till Konungen, skola inom tjugu dagar efter valförrättningens avslutande hava inkommit till Konungens befallningshavande, som efter inhämtande av vederbörandes underdåniga förklaringar har att med eget yttrande insända besvärshandlingarna till Konungen. Ej må klagan över något av magistraten på grund av denna lag meddelat beslut föras annorledes än i sammanhang med klagan över valet.

Vill någon anföras besvär över val av rådman, gälle därom vad i fråga om besvär över stadsfullmäktiges beslut i allmänhet är stadgat.

11 §.

Protokollet över valförrättningen jämte ansökningshandlingarna skall av magistraten insändas till Konungens befallningshavande, som, efter det valet vunnit laga kraft, ofördröjligen översänder handlingarna till Konungen.

Denna lag skall träda i kraft den dag, då Konungen låter i riksdagen uppläsa öppet brev, att kungörelse utfärdats om ändrad lydelse av 31 § regeringsformen. Genom lagen upphävas lagen den 14 mars 1921 om val av borgmästare i stad med magistrat samt av rådmän och magistratssekreterare i Stockholm så ock vad i lag eller särskild författning eljest finnes mot denna lag stridande.